

The Mediatory Approach to Preventing Adolescent Drug Use and Related Crimes from the Perspective of Experts and Therapists in Addiction Treatment Centers: A Case Study of Bahar County

Abdolhossein Karaki¹, Zeynab Sheidaeiyan^{*2}, Shahraddad Darabi³

1. PhD Student of Criminal Law and Criminology, Faculty of Humanities, Qom Branch, Islamic Azad University, Iran.

Email: Kerki.iran@gmail.com

2. Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Qom Branch, Islamic Azad University, Iran.

*. Corresponding Author: Email: z.sheidaeiyan@gmail.com

3. Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Qom Branch, Islamic Azad University, Iran.

S.D.I.L.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:

Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:

Original Research

Doi:

10.22034/jclc.2024.476535.2042

Received:

2 September 2024

Accepted:

25 November 2024

Published:

5 September 2024

ABSTRACT

The aim of this study is to develop a proactive and reactive approach to adolescent drug use and related crimes from the perspective of experts in this field; the research method is qualitative; the statistical population included all available drug experts, preferably from addiction treatment centers in Bahar city, of whom 25 respondents were selected and coded through purposive sampling in addiction treatment centers in Bahar city; the data collection tool was a semi-structured interview (open questionnaire) and data analysis was carried out using qualitative content analysis (grounded theory and interpretive philosophy) and the analysis tool was also carried out with Max Quda. The findings, which were mainly the experience of experts in direct contact with drug users, showed that

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

proactive and tolerant approaches cause a positive and effective response in preventing adolescents from using drugs and consequently reducing related crimes. Efficient and inefficient dimensions and components such as (type of behavioral, speech and family functions, social environment, relationships with friends and peers, availability of tobacco products) were identified as determining categories. The results of this study appear to be more specialized and more reliable in terms of validation due to the experience of experts in this field, as it proves the existence of multiple factors in the formation of adolescents' reactive behaviors in response to tolerance-oriented actions in order to prevent adolescents' tendency to drugs and related crimes.

Keywords: Drug Addiction Experts, Mediatory Actions, Reactive Approaches, Adolescent Inclinations, Drug-Related Crimes.

Excerpted from the Ph.D. thesis entitled "Tolerance-based approach to preventing adolescents' tendency to drugs and related crimes from the perspective of experts and therapists of addiction treatment centers in Bahar city, Hamadan province", Islamic Azad University, Qom Branch, Iran.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author Contributions:

Abdolhossein Karaki: Conceptualization, Methodology, Software, Validation, Formal analysis, Investigation, Resources, Data Curation, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Visualization, Supervision.

Zeinab Sheidaean: Conceptualization, Methodology, Project administration.

Shahrdad Darabi: Supervision.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Karaki, Abdolhossein, Zeinab Sheidaean & Shahrdad Darabi. "The Mediatory Approach to Preventing Adolescent Drug Use and Related Crimes from the Perspective of Experts and Therapists in Addiction Treatment Centers: A Case Study of Bahar County" *Journal of Criminal Law and Criminology* 12, no. 24 (September 5, 2024), 315-348.

Extended Abstract

The primary aim of this research is to explore the mediatory approach to both proactive and reactive responses regarding adolescent drug use and related crimes from the perspective of experts in this field.

This qualitative study targeted accessible experts in drug addiction, specifically from two rehabilitation centers and five substance use disorder (SUD) treatment facilities in Bahar County, Hamadan Province, Iran. Data were collected following interviews and the completion of open-ended questionnaires by experts, physicians, therapists, and social workers at these centers. A total of 25 individuals were selected through purposive sampling for further analysis.

Data were gathered using semi-structured interviews and in-person discussions with experienced professionals and specialists. After organizing the findings, data analysis was conducted through qualitative content analysis, employing grounded theory and an interpretivist philosophy. The analysis of encoded data was performed using MAXQDA software. This scientific inquiry revealed that the collected data predominantly reflect the professional opinions and field experiences of experts and therapists who have had direct interactions with drug users. The findings indicate that mediatory proactive and reactive approaches yield positive and significant impacts in preventing adolescents from turning to drugs, thereby reducing related crimes. Effective and ineffective dimensions and components—such as types of behavioral actions, verbal communications, familial interactions, social environments, peer relationships, and accessibility of tobacco products—were identified as determining factors.

The results suggest that both proactive and reactive approaches to preventing adolescent drug use and related crimes should include mediatory strategies alongside punitive measures. Given the negative consequences associated with punitive responses, these are deemed unconstructive and ineffective.

Consequently, mediatory actions and reactions should be prioritized in efforts to prevent adolescents from engaging in drug use and associated criminal activities. Investigating the causes and antecedent factors that lead adolescents to substance use, particularly during the sensitive adolescent period when the risk of addiction increases, has significantly informed this conclusion.

Furthermore, the irreplaceable role of the family as a crucial environment for the physical and mental well-being of adolescents,

providing necessary conditions for psychological and social balance, cannot be overlooked. Based on these findings, efforts to prevent and mitigate the negative consequences of substance use in adolescents, alongside mediatory approaches and innovative solutions to adolescent issues, are essential. Examining the reasons behind adolescent drug use and mediatory approaches from the perspective of therapists and experts can pave the way for broader studies and significantly reduce causal and contextual factors.

This qualitative research indicates that mediatory proactive behaviors are more effective and reliable in preventing drug use and related crimes than reactive punitive measures among adolescents. In summary, synthesizing the theories and experiences of experts, therapists, and physicians in addiction treatment centers suggests that prevention efforts should focus on altering attitudes and integrating mediatory practices into the actions and reactions of stakeholders, including families, educational institutions, legislative bodies, rehabilitation authorities, and the criminal justice system. Investment in these areas is crucial. Thus, implementing early preventive measures, institutionalizing preventive education (both prior to and following incidents), and eliminating causal factors leading to drug use and criminal behaviors are fundamental obligations of the government and other key institutions.

رهیافت مدارا محور درپیشگیری از گرایش نوجوانان به مواد مخدر و جرایم مرتبط با آن از منظر کارشناسان درمانگران مراکز درمان اعتیاد شهرستان بهار از استان همدان

عبدالحسین کرکی^۱، زینب شیدائیان^{۲*}، شهرداد دارابی^۳

۱. دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

۲. استادیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

*نویسنده مسئول: Email: z.sheidaaian@gmail.com

۳. دانشیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

Email: Shahraddarabi@yahoo.com

چکیده:

هدف این پژوهش، بررسی رویکرد کنشی و واکنشی مدارا محور نسبت به مصرف مواد مخدر در نوجوانان و جرایم مرتبط با آن، از منظر کارشناسان این حوزه است؛ روش پژوهش کیفی بوده و جامعه آماری شامل همه کارشناسان حوزه مواد مخدر در دسترس، ترجیحاً از مراکز درمان اعتیاد شهرستان بهار، است. از میان پاسخ‌دهندگان، تعداد ۲۵ نفر به روش نمونه‌گیری هدفمند از مراکز ترک اعتیاد شهرستان بهار انتخاب و کدگذاری شدند؛ ابزار جمع‌آوری داده‌ها، مصاحبه نیمه ساختاریافته (پرسشنامه باز) و تحلیل داده‌ها به روش تحلیل محتوای کیفی (گراندد تئوری و فلسفه تفسیرگرایی) بود. ابزار تحلیل نیز با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا انجام گرفت. یافته‌ها که عمدتاً تجربه کارشناسان در ارتباط مستقیم با مصرف کنندگان مواد مخدر بود، نشان داد که رویکرد کنشی و واکنشی مداراگرا، تاثیرگذار در جلوگیری از گرایش نوجوانان به مصرف مواد مخدر و به تبع آن، کاهش جرایم مرتبط می‌گردد. ابعاد و مؤلفه‌های کارآمد و ناکارآمدی مانند

پژوهش‌ده حقوق

انجمن ایرانی حقوق جزا و جرم‌شناسی

انجمن ایرانی حقوق جزا و جرم‌شناسی

نوع مقاله:

پژوهشی

DOI:

10.22034/jlcr.2024.476535.2042

تاریخ دریافت:

۱۲ شهریور ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش:

۵ آذر ۱۴۰۳

تاریخ انتشار:

۱۵ اسفند ۱۴۰۳

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز Creative Commons Attribution-Non-Commercial License 4.0 منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

نوع کنش‌های رفتاری و گفتاری، عملکرد خانواده، محیط اجتماعی، روابط دوستان و همسالان، در دسترس بودن مواد دخانی از مقوله‌های تعیین‌کننده در این زمینه عنوان گردیدند. نتایج این پژوهش، به دلیل تجربه کارشناسان این حوزه، تخصصی‌تر و از نظر اعتبار سنجی قابل اطمینان‌تر به نظر می‌رسد. یافته‌ها نشان داد که رهیافت‌های کنشی و واکنشی در پیشگیری از گرایش نوجوانان به مصرف مواد مخدر و جرایم مرتبط، شامل دو دسته «مدارگرا» و «کیفرگرا» هستند. با توجه به پیامدهای ناگوار و آثار نامطلوب رویکرد کیفری، این رویکرد غیرسازنده و فاقد کارکرد اثربخش است؛ از این رو، رویکرد کنشی و واکنشی مدارا محور در پیشگیری از گرایش نوجوانان به مواد مخدر و جرایم مرتبط با آن، بر واکنش کیفری اولویت و ترجیح دارد.

کلیدواژه‌ها:

کارشناسان حوزه مواد مخدر، کنش‌های مدارا گرا، رویکرد واکنشی، گرایش نوجوانان، جرایم مواد مخدر.

برگرفته از رساله دکتری با عنوان «رهیافت مدارا محور در پیشگیری از گرایش نوجوانان به مواد مخدر و جرایم مرتبط با آن از منظر کارشناسان و درمانگران مراکز درمان اعتیاد شهرستان بهار از استان همدان»، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

عبدالحسین کزکی: مفهوم سازی، روش شناسی، استفاده از نرم افزار، اعتبار سنجی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - پیش نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش، تصویرسازی، نظارت، زینب شیدائیان: مفهوم سازی، روش شناسی، نظارت، مدیریت پروژه.

شهرداد دارابی: نظارت.

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

کزکی، عبدالحسین، زینب شیدائیان و شهرداد دارابی. «رهیافت مدارا محور در پیشگیری از گرایش نوجوانان به مواد مخدر و جرایم مرتبط با آن از منظر کارشناسان و درمانگران مراکز درمان اعتیاد شهرستان بهار از استان همدان». مجله پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی، ۱۲، ش. ۲۴ (۱۵ اسفند، ۱۴۰۳)، ۳۴۸-۳۱۵.

مقدمه

تأثیر عمیق و مخرب اعتیاد در زندگی نوجوانان چیزی نیست که برای همگان ناشناخته باشد؛ از این رو، نوجوانانی که در دام مصرف مواد مخدر گرفتار شده‌اند، نه تنها سلامتی و آسایش خود را، بلکه امنیت و روح و روان خانواده و اطرافیان و کلیتی از جامعه را نیز به خطر می‌اندازند. بنابراین، آگاه‌سازی نوجوانان در مراحل پیشینی راجع به عواقب سوء و خطرات ناشی از مخدرها می‌تواند به آن‌ها کمک شایانی کند تا در انتخاب مسیر رشد خود گزینه‌های سالم‌تری را برگزینند.

باید یادآور شویم که در زمینه آسیب‌شناسی پدیده مواد مخدر، مطالعات زیادی توسط محققان انجام شده و عوامل مختلف شیوع آن (علی و زمینه‌ای) در بین نوجوان و جوانان شناسایی شده‌اند. در این میان، گرایش به مصرف مواد گاهی ناشی از تعارضات و نوسانات دوره نوجوانی قلمداد می‌شود. به هر حال از مهم‌ترین ویژگی‌های دوره نوجوانی و عوامل مؤثر در گرایش زود هنگام نوجوانان به دخانیات و مخدرها می‌توان به عوامل اجتماعی، اقتصادی، روانی، سیاسی، طبیعی، هویت‌یابی، کم‌رنگی روابط نوجوان با خانواده، افزایش هم‌نشینی با دوستان و هم‌سالان و الگوبرداری از اعمال و رفتار ناپه‌نچار آن‌ها اشاره کرد.

در دوران حساس و چالش برانگیز نوجوانی در عصر حاضر که با آسیب‌های ناشی از گرایش به مصرف دخانیات و انواع مواد مخدر صنعتی همراه است، مواجهه با چالش‌های احساسی و روان‌شناختی در این دوران زندگی فردی، بسیار مهم است. در زمان شکل‌گیری هویت و گذر از تجربه‌های شخصی و انتخاب‌های کلیدی نوجوان، هر رفتاری در نوع کنش‌ها و واکنش‌ها نسبت به نوجوانان ممکن است سبب ایراد آسیب به فرد یا اجتماع شود؛ بنابراین، از سوی نوجوان در حال بلوغ و رشد شخصیتی با پاسخی از جنس نوگرایی یا قربانی مواجه خواهد شد. از این رو، نوجوان در حال بلوغ و رشد شخصیتی با پاسخی از جنس (کنش به‌عنوان نوگرایی، یا واکنش به‌عنوان قربانی) مواجه خواهد شد.

ضمن مطالعه موردی کمپ‌ها و مراکز درمان سوءمصرف مواد مخدر در شهرستان بهار^۱ از استان همدان، سعی داریم تا با مصاحبه نیمه ساختاریافته و استفاده از پرسشنامه‌های باز، به کشف نظرات و جمع‌آوری تجربیات کارشناسان، مددکاران، پزشکان، و مراقبین فعال در این مراکز بپردازیم. هدف ما تحلیل رویکرد کنشی مداراگرایانه در پیشگیری از گرایش نوجوانان به مواد مخدر و جرائم مرتبط با آن، و

۱. جامعه آماری هدف مصاحبه شامل، کارشناسان و روان‌پزشکان درمانگر داوطلب در ۵ مرکز sud و ۲ کمپ ترک اعتیاد شهرستان بهار از استان همدان هستند.

همچنین بررسی واقعیت‌های علل گرایش آنان است. «مصرف مواد مخدر، غالباً در دوران نوجوانی آغاز و آسیب‌های متعدد مالی، روانی و بهداشتی مانند از دست دادن سرمایه‌های فردی، افزایش خشونت، بزهکاری، بیکاری، خطر افزایش ابتلا به اختلالات روان‌شناختی و افکار خودکشی را می‌تواند به دنبال داشته باشد».^۲

این باورهای غلط که مواد مخدر آرامش دهنده است، هیچ کمکی به فراموشی یا فرار از مشکلات نوجوان و رفع نیازها یا آمال و آرزوهایش نمی‌کند؛ بنابراین، لازم است روان‌شناسان و درمانگران در حوزه شناخت و رفتار درمانی بر کاهش این نوع نگرش‌های نا کارآمد و باورهای غلط در دوره نوجوانی و در افراد معتاد، تمرکز کنند و از جنبه‌های آموزشی و آگاهی‌بخشی با نوجوانان و حتی خانواده‌هایشان کار کنند. هدف این است که نوجوانان از القائات تحریک‌کننده گروه‌های دوستی و در تقابل با باورهای منفی، به سمت نگرش‌های مثبت هدایت شوند؛ در این پژوهش بررسی و کنکاش در اهمیت رفتار درمانی، آموزش، خانواده، حوزه سلامت جسم و روان، ارتباطات اجتماعی، الگوهای دوست‌یابی، آینده تحصیلی و ثبات شغلی نوجوانان، مد نظر قرار دارد.

بدیهی است، شناسایی همه مقولات و عوامل گرایش نوجوانان به مصرف مواد مخدر قدری دشوار است؛ اما پژوهش در تعدادی از متغیرها و عوامل دخیل در رفتارها و نوع نگرش نوجوانان، با تأکید بر کنترل و نقش نظارتی والدین و نهادهای آموزشی و پرورشی موجب آشکارسازی زوایای پنهان و عمیق، نگرش مصرف‌کنندگان خواهد شد.

باید در نظر داشت که کمتر پژوهش و تحقیقی تأثیر متغیر مدارا گرایی بر گرایش نوجوانان به مصرف دخانیات و مخدرها را مورد بررسی قرار داده است. بیشتر پژوهشگران و درمانگرها، در تحقیقات خود بر روی کلیت علل و عوامل گرایش به مصرف مواد مخدر پرداخته‌اند، در حالی که نوجوانان نسبت به دیگر افراد به کنترل پیشینی و مراقبت‌های لازم در زمینه گرایش به اعتیاد شدیداً نیاز دارند. در شکل‌دهی و جهت‌دهی رفتار نوجوانان به گرایش مواد مخدر، یک عامل تأثیرگذار، ریشه در ویژگی‌های شخصیتی فرد دارد. رایبیز،^۳ بر این باور است که شخصیت هر شخص از مجموعه واکنش‌ها و ارتباطات وی با دیگران تشکیل می‌شود. تحقیقات بر روی نوجوانان در حدود ۴۲ منطقه کشور نشان داده است که

۲. زهرا رحمتی، آناهیتا خدابخشی کولایی، محمدمهدی جهانگیری، «بررسی نقش تعدیل‌کننده شفقت به خود در رابطه بین تاب‌آوری در برابر استرس و وسوسه مصرف مواد در مردان وابسته به مواد»، فصلنامه اعتیادپژوهی، ۱۵، ۶۰ (۱۴۰۰).
3. Rabinz

حمایت خانواده نیرومندترین منبع حمایتی است و حمایت معلمان، همکلاسان و دوستان نیز به ترتیب، اثرگذارترین منابع حمایتی در اوایل جوش و خروش احساسات نوجوانی هستند.

بررسی علل و عوامل پیشین‌گرایش نوجوانان به مخدرها نتیجه یافته‌ها را به شناخت سریع‌تر این عوامل و روش‌های پیشگیرانه نزدیک‌تر کرده است. اهمیت پژوهش و بررسی چگونگی علل و عوامل آشفته‌گی روانی، افسردگی، اضطراب، بی‌قراری، استرس و تحریک‌پذیری بیشتر شناخته می‌شود.

نمی‌توان نقش بی‌بدیل خانواده، به‌عنوان یکی از محیط‌های اثرگذار در سلامت جسمی و روانی نوجوان و فراهم‌کننده موقعیت لازم در جهت رشد و دستیابی او به توازن روان‌شناختی و اجتماعی را نادیده گرفت. از جهات دیگر، وجود یک سری محدودیت‌های قانونی، دینی، سیاسی، فرهنگی، و به‌خصوص شرایط نامطلوب اقتصادی حاکم بر جامعه ایران، باعث شده تا کمتر به مسائل نوجوانان در مراحل رشد و هیجانات نوجوانی توجه شود یا برنامه‌ریزی و حمایتی تأثیرگذار و نتیجه‌بخش صورت بپذیرد. از این رو، در بحث مدارا با نوجوانان در سنین رشد، نظارت و مراقبت‌های پیشینی برای دور ساختن این قشر معصوم از دام اعتیاد و گرایش زود هنگام به دخانیات و مواد مخدر ضروری است. در این خصوص باید به این نظریه اشاره کرد: «روابط مدارا‌گرای مبتنی بر مهربانی، مشاوره، حمایت و احترام متقابل همراه با اقتدار و کنترل نظارتی والدین بر نوجوانان، عامل مؤثر در جهت حفاظت فرزندان از انحرافات جامعه، از جمله گرایش به مصرف مواد مخدر و جرایم مرتبط است».^۴

در مراحل رشد نوجوان، موقعیت‌های حساسی وجود دارد که در تمام ابعاد زندگی و ساختار فکری او نمایان می‌شود. این مراحل مهم و کلیدی در دوره انتقال از نوجوانی به جوانی، همراه با تغییرات در جسم، عاطفه، اخلاق، تربیت، افکار، فرهنگ و کنش و واکنش‌های پیاپی است که با بروز مشکلات گوناگون، برخی رفتارهای پرخطر آن با اثرات منفی بر فرد و خانواده رخ می‌دهد. در بررسی نقش خانواده باید به این نظریه توجه شود: «در صورتی که پیشگیری از طریق خانواده منجر به تعویق افتادن اولین مصرف سیگار یا هر ماده افیونی دیگری گردد و خانواده‌ها نوجوان را بدون تجربه مواد به سن ۱۸ سالگی برسانند احتمال ایجاد مشکلات جدی در خصوص گرایش به مواد مخدر ارسال‌های بعدی زندگی آنان کاهش می‌یابد».^۵ متأسفانه، نوجوان ممکن است در اولین تجربه، در یک مهمانی دوستانه بدون اعتنا به شواهد

۴. خدابخش احمدی و دیگران، «ارتباط عوامل شخصیتی و کارکرد خانواده با سلامت روان در سوء مصرف مواد. مجله دانشگاه علوم پزشکی قزوین، ۱۸، ۲(۱۳۹۳)، ۵۹-۶۶.

۵. سعید ممتازی «خانواده و اعتیاد»، چاپ سوم (زنجان: انتشارات مهدیس، ۱۳۹۴).

عینی و عواقب آشکار و گاهی از روی کنجکاوی، لذت طلبی، فشار یا ترغیب همسالان، سابقه اعتیاد در خانواده، به سمت مصرف مواد رانده شود. دیگر اثرات روانی ناشی از شکست‌های عاطفی احتمالی، بیکاری مزمن مایوس کننده، و مهم‌تر از همه این موارد، بی توجهی به توصیه‌های دلسوزانه والدین، نیز می‌تواند او را تحت الشعاع قرار دهد. در چنین شرایطی نوجوان گاهی با انگیزه‌هایی از مشکلات، در جریان احساس قدرت کاذب و خودبزرگ‌بینی غوطه‌ور شده و فقط به ندای دوستی‌ها و رفتارهای مخاطره‌آمیز گوش می‌دهد که می‌تواند او را به دام اعتیاد بکشاند؛ بنابراین، از نگاه و منظر دیگر، در جهت پی بردن و شناخت نقش و اهمیت خانواده و تأثیر شگرف کنترلی این نهاد بنیادین در پیشگیری از گرایش زود هنگام نوجوانان به انواع دخانیات و مخدرهای افیونی، ابتدا باید به سلامت خانواده به‌عنوان مهم‌ترین و تأثیرگذارترین عامل پیشگیرانه اعتیاد، توجه ویژه داشت. روشن است که این متغیر، ضرورت و اهمیت انجام پژوهش میدانی حاضر را دوچندان می‌نماید.

هدف اصلی این پژوهش، بررسی علل گرایش به مصرف مواد افیونی در نوجوانان از منظر تجربی کارشناسان و نیز تأثیر کنش‌ها و واکنش‌های مداراگرا و دور از آشفستگی‌های روانشناختی از طرف خانواده و اجتماع در پیشگیری از گرایش به مواد مخدر و جرایم آن است که منجر به طرح این سوال‌ها می‌گردد: آیا عکس‌العمل مصرف‌کنندگان مواد مخدر نسبت به کنش‌های مداراگرا بیانگر کاهش گرایش نوجوانان به مواد مخدر و جرایم مرتبط به آن است؟ تا چه میزان رویکردهای پیشگیرانه (کنشی یا پیشینی) نسبت به مصرف‌کنندگان و مرتکبین جرایم مواد مخدر نوجوانان باعث اصلاح و بازدارندگی از مصرف دوباره و تکرار جرم می‌گردد؟

برای یافتن پاسخ این پرسش، با تأمل در نظریات مختلف و یافته‌های پژوهشی، آشکار است که در زمینه تجربه وابستگی به مواد، نظریه‌ای مفهومی و قطعی ارائه نشده و محققان متغیرهای گوناگونی را دخیل دانسته‌اند. «نوجوانان به‌عنوان بخشی از نیروی جوان جامعه از مشکلات مختلف روانی، اجتماعی در امان نیستند و معمولاً در معرض خطر استفاده از مواد مخدر قرار دارند».^۶

بنابراین، با توجه به موارد پیش گفته و یافته‌های پژوهشگران، تلاش جهت پیشگیری و کاهش پیامدهای منفی مصرف مواد در نوجوانان، همراه با رویکردهای مداراگرا و ابتکار در کاهش مشکلات، امری ضروری است. بررسی علل گرایش نوجوانان به مصرف مواد مخدر و رویکردهای مداراگرا از منظر

۶. محمدعلی محمدی فر، ملیکا کافی انارکی، محمود نجفی «نقش فراشناخت و هیجانان منفی در پیش‌بینی رفتار سوء مصرف مواد»، نشریه اعتیاد پژوهی ۸، ۲۹ (۱۳۹۳).

درمان‌گران و کارشناسان این حوزه می‌توانند نه تنها زمینه‌ساز مطالعات گسترده‌تر باشد، بلکه از زاویه رویکرد مدارا گونه به کاهش خلأها و عوامل علی و زمینه‌ای کمک کند.

هدف کنترلی و کاهش گرایش نوجوانان بر اساس کنش‌ها و رویکردهای مدارا گرایانه، از گذرگاه چهار نهاد شاخص و تأثیرگذار (خانواده، آموزش و پرورش، جامعه، حاکمیت)، تلاش می‌کند به دو سؤال بالا پاسخ دهد.

ناگفته روشن و مبرهن است که پدیده نوظهور اعتیاد، عوامل متعددی دارد که یک مورد آن می‌تواند در اولین مواجهه نوجوانان در محیط‌های اجتماعی با تنوعی از مخدرهای در دسترس مانند الکل، سیگار، قلیان با تنباکوی معطر، قرص شادی‌آور و تحریک همسالان باشد. بسیاری از والدین تصور می‌کنند که اعتیاد نوجوانان، فقط نوعی سرکشی و رفتاری نمایشی در جهت جلب توجه بیشتر است؛ در صورتی که این علت فقط شامل تعداد معدودی از نوجوانان می‌شود؛ اما قطعاً خطر اعتیاد تا این حد ساده نیست.

خطرات بزرگ‌تری که در این دوره سنی پرهیجان نوجوانان را تهدید و در نهایت در دام اعتیاد گرفتار می‌کند، عوامل مختلف دیگری همچون یکنواخت شدن زندگی، مشکلات ارتباطی، افسردگی، کنجکاوی، داروهای کاهش وزن، استرس، اعتماد به نفس پایین، تجربه‌های جدید، فشار فکری و روانی زیاد، و سابقه اعتیاد یا ناهنجاری‌های مزمن خانوادگی می‌شود. همان‌طور که گفته‌اند: «جرم نیز مانند دیگر پدیده‌ها دارای علت است و اگر علت یا علل آن مشخص گردد، تا حد زیادی می‌توان از وقوع آن پیشگیری کرد»^۷

«مفهوم چگونگی پاسخ به رفتارهای کودکان و نوجوانان و چگونگی برخورد با آن‌ها، اغلب با شیوه پرورش آنان مرتبط است، همان‌طور که نظام‌های عدالت کیفری کودکان و نوجوانان مدل‌های مختلفی داشته‌اند، حتی امروزه نیز شیوه‌های تربیتی والدین تفاوت‌های قابل توجهی دارند.^۸ اگر بپذیریم که چهار ویژگی اساسی نوجوانان عبارت‌اند از خودمهوری، استقلال طلبی، تردید زیاد و جستجوی خویشتن، پس یکی از مهم‌ترین راه‌های ارتباط صمیمی و مؤثر با فرزندان نوجوان، شناخت ویژگی‌ها و روحیات آنها است. باید این موارد را درست، به موقع و آگاهانه بشناسیم و خودمان را با تغییرات آنها هماهنگ کنیم، نه اینکه انتظار داشته باشیم که خودشان را با ما تطبیق دهند.

۷. ژرژ پیکا، جرم‌شناسی، ترجمه علی حسین نجفی ابرند آبادی، (تهران: نشر میزان، ۱۴۰۰).

۸. محمد آشوری و دیگران، دانشنامه عدالت کیفری کودکان و نوجوانان، چاپ اول (تهران: نشر نگاه معاصر، ۱۳۹۷)، ۲۸.

جای تأکید دارد که «نقش گروه همسالان، دوستان ناهنجار، منحرف و یا مجرم و زیان‌آور، محیط نامناسب زیست شهری، ضعف ساختاری نهادهای اجتماعی نظیر خانواده، سابقه اعتیاد در خانواده، سبک فرزند پروری آسیب‌زا، نابسامانی نهادهای آموزشی، مدیریت ناکارآمد مدارس، امکان تشکیل باندهای مواد مخدر در مدرسه و محله یا در جمع دوستان ناباب، همگی زمینه‌آشنایی با مواد دخانی و گرایش به اعتیاد را فراهم می‌نمایند»^۹.

به هرحال این پژوهش با نگرش به تغییر ساختارهای اجتماعی، تحولات اقتصادی و هرآنچه در دنیای پر از تجملات در دسترس نوجوانان قرار دارد؛ صرف نظر از اینکه می‌تواند ابزار رفاه، آسایش، سعادت و خوشبختی انسان باشند؛ اما متأسفانه وسیله انحراف و گرایش نوجوانان به پاره‌ای از ناهنجاری‌ها و همچنین ابزار سلطه یا بازار ساز مافیای ثروت و قدرت مبدل گشته‌اند، به بررسی در عوامل علی و مولفه‌های این پدیده می‌پردازد. با توجه به آنچه گفته شد کنش‌ها و واکنش‌ها نسبت به مصرف مواد مخدر یا ارتکاب جرایم آن با توجه به نوع شاخصه آن می‌تواند مداراگرا یا کیفرگرایانه باشد می‌تواند در کاهش یا افزایش گرایش یا ارتکاب جرم موثر افتد. کنش از منظر این پژوهش در تطابق با مفهوم پیشگیری غیرکیفری است که پیش از مصرف مواد مخدر و ارتکاب جرایم مواد مخدر واقع می‌گردد و به دو گونه وضعی و اجتماعی تقسیم می‌شود که به منظور جامعه‌پذیری و قانونگرا ساختن افراد و حفاظت از آماج‌های جرم، جهت جلوگیری از گرایش به انحرافات هنجارشکنانه و مصرف مواد دخانی یا ارتکاب جرایم مرتبط باید قبل از ارتکاب آنها انجام گردد. واکنش از منظر این پژوهش در تطابق با مفهوم پیشگیری کیفری و مرتبط با مرحله بعد از مصرف مواد مخدر و ارتکاب جرم است با این تفاوت که مولفه پیشگیری کیفری ترهیب، ترذیل و رنج و محرومیت است اما پیشگیری واکنشی از منظر این پژوهش با مولفه مداراگرایی همراه و همسو است و تدابیر و برنامه‌هایی را دنبال می‌کند که دنباله برنامه‌های رشدمدار و جامعه‌مدار است اما این بار پس از ارتکاب جرم. این مقاله درصدد است تأثیر کنشی و واکنشی مداراگرا را در کاهش گرایش و ارتکاب جرایم مواد مخدر بررسی نماید.

۱- روش (جامعه، حجم نمونه، روش نمونه‌گیری)

روش این پژوهش کیفی و با استفاده از مصاحبه نیمه ساختار یافته همراه با پرسشنامه‌های باز انجام شده

۹. علی فیض الهی، امیدعلی باپیری، «واکاوی دلایل، زمینه‌ها و پیامدهای مصرف مواد مخدر در بین نوجوانان، مطالعه موردی نوجوانان شهر ایلام». فصلنامه اعتیاد پژوهی، ۱۵، ۶۲ (۱۴۰۰) ۱۴۱-۱۶۵.

است. رویکرد تحلیل از نوع نظریه داده بنیاد است. جامعه آماری پژوهش شامل همه کارشناسان مراکز درمان سوء مصرف مواد^{۱۰} حوزه مواد مخدر است. که بر اساس مصاحبه‌ها با افراد در دسترس، اعم از، مسئولین، روان‌پزشکان، درمانگران، و مددکاران دارای تجربه مستقیم در پدیده جرایم مواد مخدر انجام شد.

حجم نمونه به‌طور کلی بر اساس مصاحبه و پرسشنامه باز با داوطلبین در دو کمپ و پنج مرکز ترک اعتیاد (جمعاً هفت مرکز درمانی شهرستان بهار) که امکان‌پذیر بود انجام گردید. نمونه‌گیری نیز به روش هدفمند از میان داوطلبین مددکار و کارشناسان حوزه مواد مخدر و درمانگران قابل دسترس انجام شد. اولویت انتخاب با مسئولین، مددکاران کمپ‌ها و پزشکان مراکز درمان سوء مصرف اعتیاد در شهرستان بهار از استان همدان بود. جمع‌آوری داده‌ها با روش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته صورت گرفت و به علت موانع موجود بر سر راه انجام مصاحبه مستقیم، از پرسشنامه‌های باز نیز استفاده شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی به شیوه «گراندد تئوری» و مبتنی بر فلسفه تفسیرگرایی انجام گرفت.

این فرایند تا رسیدن به غنای لازم و اشباع اطلاعاتی ادامه یافت و پس از انجام ۲۵ مصاحبه و تکمیل پرسشنامه‌ها، داده‌ها مورد بررسی قرار گرفت. برخی داده‌ها مشابه بودند و به همین دلیل به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب و کدگذاری شدند.

ملاک‌های انتخاب و ورود برای مصاحبه‌شوندگان شامل تمایل هر یک از کارشناسان جامعه هدف، همراه با رضایت آگاهانه آنها، پس از تشریح هدف تحقیق و مصاحبه بود. علاوه بر این، شرایط انصراف یا خروج از مصاحبه نیز کاملاً آزاد بود تا در صورت عدم تمایل به پاسخگویی، یا ارائه پاسخ ناقص به سؤالات مصاحبه و پرسشنامه، مشکلی ایجاد نگردد.

البته جهت رعایت نکات اخلاقی، امانت‌داری و حفظ حریم خصوصی افراد، تکمیل پرسشنامه کاملاً اختیاری بود. در نهایت، پس از بررسی پرسشنامه‌ها و پاسخ سؤالات مصاحبه، پرسش‌نامه‌های ناقص، مخدوش و یا غیر مرتبط با هدف پژوهش حذف شدند و تنها پاسخ‌های صحیح مورد تحلیل قرار گرفتند. از جمله معیارهای خروج از مطالعه، می‌توان به موانع ناشی از عدم همکاری برخی نهادها و ممنوعیت‌های مراقبتی و حیثیتی اشاره کرد؛ که باعث شد برخی مددکاران از ادامه همکاری و مشارکت

۱۰. ترجیحاً کارشناسان و درمانگران در دسترس، از مراکز ۵ گانه MMT و کمپ‌های فعال درحوزه شهرستان بهار از استان همدان.

در مصاحبه‌ها انصراف دهند.

برای رعایت اصول اخلاقی، امنیتی و احترام به مقررات نهادها و مکان‌های اشتغال مصاحبه شونده‌گان، به آنان اطمینان عدم انتشار مطالب محرمانه، خصوصی و اختیاری بودن مشارکت در ضبط مصاحبه‌ها و تکمیل پرسشنامه داده شده است. همچنین به کارشناسان مصاحبه شونده پیشنهاد شد در صورت تمایل و رضایت کامل، نظرات و تجربیات آنان بنام خودشان در مقاله درج و جهت بهره‌برداری تحقیقاتی توسط دیگر پژوهشگران این عرصه، در دسترس قرار گیرد.

برای هر پاسخگو یک کد در نظر گرفته شد و پرسشنامه‌ها بر اساس سابقه مددجویان به صورت صعودی و نزولی مرتب و ساماندهی شدند. سپس، یافته‌ها در فرآیند مصاحبه با استفاده از الگوی گراند تئوری و فرآیند کدگذاری چندین بار تحلیل و بازبینی گردید. مؤلفه‌های مرتبط و مقولات بر اساس مفاهیم آن‌ها به دسته‌های عوامل علی، زمینه‌ساز، کنشگرانه، مداخله‌گرانه، رهیافت‌ها، رویکردها و پیامدها تقسیم‌بندی شدند. در نهایت، تأثیر پدیده مدارا محور بر کاهش گرایش نوجوانان به مواد مخدر از منظر کارشناسان و درمانگران جامعه هدف مورد بررسی کیفی و بحث قرار گرفت.

در ادامه، بر اساس شاخصه‌های اولیه چهارگانه شامل رفتارهای کنشی خانواده، نقش آموزش و پرورش، جامعه و دوستان، حاکمیت و قضا، به کشف عناصر و زیرمقولات مطرح به‌عنوان عوامل تأثیرگذار در پیشگیری از گرایش نوجوانان به سمت و سوی مواد افیونی و جرایم مرتبط با آن پرداخته شد. در ارزشیابی یافته‌ها از معیارهای اعتبارسنجی نظریه داده بنیاد و اطمینان جویی، تأییدپذیری و همسوپذیری مضامین استخراج شده، انجام گرفت. همچنین، برای تأیید معیارهای اعتبارپذیری و تأیید فرآیند جمع‌آوری داده‌ها نیز با حساسیت بالا سعی شد تا حتی الامکان از دخالت دادن پیش‌فرض‌های پژوهشگر در جریان گردآوری و تحلیل داده‌ها پرهیز شود. برای روایی و اطمینان‌یابی بیشتر تلاش شد با نظرسنجی شفاهی از نظریات تعدادی از تجربه‌گران و پزشکان مراکز درمانی جامعه هدف، در جهت اعتبارسنجی و تأییدپذیری پس از فرآیند تحلیل داده‌ها، تا حد امکان بهره‌گیری شود. در نهایت، مدت زمان کلی جمع‌آوری اطلاعات و سطح روایی آنها مشخص گردید.

۲- یافته‌ها

در این پژوهش، ۲۵ نفر از کارشناسان و درمانگران حوزه مواد مخدر در شهرستان بهار استان همدان به‌عنوان مصاحبه‌شونده و مشارکت‌کننده حضور داشتند. پس از کدگذاری، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی آنها بر اساس سابقه فعالیت‌هایشان در مراکز درمانی، کمپ‌ها و مراکز بازپروری و نگهداری مجرمان مواد

جدول شماره ۱: ویژگی‌های فردی مصاحبه‌شوندگان (کارشناسان و درمانگران) (مرتب‌سازی و کدگذاری بر اساس سابقه فعالیت در مراکز درمانی و کمپ‌ها)

کد	نام و شهرت کارشناس مصاحبه‌شونده	جنس	سابقه فعالیت (به سال)	سمت (مسئولیت)	تخصص (مرتبط)	تحصیلات (مرتبط)
۰۱	بدون نام	مرد	۱۹	مشاور	روان‌درمان	روانشناس
۰۲	س. رابطی	خانم	۱۸	مددکار	درمانگر	کاردان
۰۳	بدون نام	مرد	۱۶	مدیر مرکز	روان‌پزشک	روانشناس
۰۴	م. احمدی	مرد	۱۴	پرستار	درمانگر	پرستاری
۰۵	ع. مغربی	مرد	۱۳	مسئول مرکز	روان‌پزشک	روانشناس
۰۶	م. مرادی	خانم	۱۰	مشاور	روانشناس	کارشناس ارشد
۰۷	ص. احمدی ملابری	مرد	۹	پزشک	درمانگر	روانشناس
۰۸	س. اصفهانی	مرد	۸	روانشناس زندان	روان‌درمانی	روانشناس
۰۹	ح. بیات	مرد	۷	مددکار	بهبار	-
۰۱۰	م. فدائی	مرد	۷	نظامی (مراقب)	بهبار	-
۰۱۱	بدون نام	مرد	۶	مشاور	مشاوره	روانشناس
۰۱۲	بدون نام	مرد	۵	مددکار	مددکار	کاردان
۰۱۳	بدون نام	مرد	۴	مشاور	روان‌درمانی	کاردان
۰۱۴	قاسم	مرد	۳	درمانگر	روانشناسی	-
۰۱۵	ط. مسگر	خانم	۲	روان‌پزشک	روان‌درمانی	روانشناس
۰۱۶	ج. قیاسی صالح	مرد	۱۶	مددیار	درمانگر	کاردان تجربی
۰۱۷	و. طابوسی اجود	خانم	۱۵	ناظر	درمانگر	کارشناس
۰۱۸	بدون نام	مرد	۱۴	مددکار	مددکاری	کاردان تجربی
۰۱۹	ن. بک محمدی	مرد	۱۴	پزشک	درمانگر	روانشناس
۰۲۰	بدون نام	مرد	۱۳	مددکار	درمانگر	کاردان تجربی
۰۲۱	س. محمدی	مرد	۷	روان‌درمان	درمانگر	روانشناس
۰۲۲	س. گمارآبادی	مرد	۴	روانشناس	پیشگیری	کارشناس
۰۲۳	ف. اسمعیلی	خانم	۴	سلامت روان	بهبار	کارشناس
۰۲۴	س. ع. حسینی	مرد	۱/۴	روان‌درمان	پهداشت عمومی	کارشناس
۰۲۵	ن. ملکی نادر	خانم	۱	مشاور	مشاوره	روان‌شناس

در فرایند کشف مهم‌ترین عوامل گرایش نوجوانان به مصرف مواد مخدر (از منظر مصاحبه‌شوندگان دارای سابقه و متخصص) مؤلفه‌های تأثیرگذار زمینه‌ای و عوامل اجتماعی - فرهنگی بر اساس همان

ترتیب کدگذاری شده در جدول شماره ۱، در جدول شماره ۲ نیز مرتب‌سازی و مورد ب تحلیل قرار گرفتند. با توجه به فراوانی پاسخگویی به مؤلفه‌های تأثیرگذار، ابه ترتیب (خانواده ۱۹، همسالان و ضعف آموزشی هرکدام ۱۵، وضعیت اقتصاد ۱۳، شخصیت نوجوان ۱۲، تحصیل ۱۰، همه موارد ۱۰ پاسخ) را تأیید و

تأیید
جدول شماره ۲: فراوانی مهم‌ترین مؤلفه‌های تأثیرگذار زمینه‌ای، اجتماعی و فرهنگی بر گرایش نوجوانان به مصرف مواد مخدر از منظر کار شناسان (مرتب‌سازی و کدگذاری بر اساس سابقه فعالیت)

کد	شخصیت نوجوان	خانواده	تحصیل	همسالان	وضعیت اقتصادی	ضعف آموزش	همه موارد
۰۱	+	+	+	+	+	+	+
۰۲	+	+	+	+	+	+	+
۰۳	-	-	-	+	-	-	-
۰۴	-	-	-	-	+	-	-
۰۵	-	+	-	-	-	-	-
۰۶	+	+	+	+	+	+	+
۰۷	-	+	+	+	+	+	+
۰۸	+	+	+	+	+	+	+
۰۹	-	+	-	-	-	-	-
۰۱۰	+	+	+	+	+	+	+
۰۱۱	+	+	+	+	+	+	+
۰۱۲	+	+	+	+	+	+	+
۰۱۳	+	+	+	+	+	+	+
۰۱۳	+	+	-	+	-	+	-
۰۱۴	-	+	-	-	-	-	-
۰۱۵	-	+	-	+	-	+	-
۰۱۶	-	+	-	+	+	+	-
۰۱۷	+	+	+	+	+	+	+
۰۱۸	-	-	-	-	-	-	-
۰۱۹	-	-	-	-	-	+	-
۰۲۰	+	-	-	-	-	-	-
۰۲۱	+	-	-	+	-	-	-
۰۲۲	-	+	-	-	-	+	-
۰۲۳	-	+	-	-	-	-	-
۰۲۴	-	+	-	-	+	-	-
۰۲۵	-	+	-	-	+	-	-
فراوانی	۱۲	۱۹	۱۰	۱۵	۱۳	۱۵	۱۰

مفاهیم اولیه و نقش مقولات تأثیرگذار در گرایش یا عدم گرایش نوجوانان به مصرف مواد دخانی، از جمله نقش خانواده، درآمد، اشتغال، باورهای دینی، احساسات، ناکارایی قوانین، پس از کدگذاری و

مرتب‌سازی بر اساس نظریات تخصصی و تجربی کارشناسان مصاحبه‌شونده در این حوزه، در جدول شماره ۳ درج شده و در تحلیل داده‌ها و نتیجه‌گیری پژوهش نیز مورد بهره‌برداری قرار گرفته است.

جدول شماره ۳: مهم‌ترین مقولات تأثیرگذار در گرایش نوجوانان به مصرف و ارتکاب جرایم مواد مخدر از منظر کارشناسان (مرتب‌سازی و کدگذاری (پاسخ‌ها) بر اساس سابقه فعالیت مصاحبه‌شوندگان)

کد	سؤال ۳: علل گرایش به مصرف مواد	سؤال ۴: علل گرایش به ارتکاب جرم
۰۱	عوامل فردی، روان‌شناختی، اجتماعی	نیاز به تأمین مواد، سرقت، خرید و فروش مواد
۰۲	وضعیت اقتصادی، دوستان، خانواده	دزدی
۰۳	وضعیت اقتصادی، خانواده، دوستان	مواد مدرن
۰۴	وضعیت اقتصادی خانواده، فضای حاکم در خانواده	هیجان بالای نوجوان در این سن، علاقه به کار پر ریسک و مهیج، نخست سرقت، سپس جرم
۰۵	عدم وجود اعتماد به نفس، عدم آگاهی کافی	بدون پاسخ
۰۶	عوامل فردی، روان‌شناختی، خانوادگی، اجتماعی، عدم مهارت زندگی، وجود مصرف‌کننده در خانواده، عدم ارتباط مؤثر با اعضای خانواده، دسترسی آسان به مواد مخدر	بیشتر ناشی از مصرف مواد مخدر، حمل و نقل مواد
۰۷	عدم حیات عاطفی و روانی در خانواده، عدم توان بیان مشکل با خانواده	در ابتدای شروع اعتیاد تنها مصرف ماده مخدر، پس از آن سرقت برای تأمین ماده مخدر مورد نیاز خود
۰۸	مشکلات فرهنگی و تربیتی خانواده نوجوان	سرقت
۰۹	عدم ارتباط کافی با خانواده، عدم حمایت عاطفی و روانی خانواده	مصرف مواد مخدر، سرقت جهت تأمین نیاز مصرف روزانه خود
۰۱۰	ضعف آموزشی، اقتصادی، دوستان ناباب	شیشه و تریاک، نوجوانان بیشتر خرید و فروش مواد
۰۱۱	وضعیت (آموزش، اقتصاد، دوستان، خانواده)	سرقت، خرید و فروش
۰۱۲	تأثیر نحوی تربیت خانواده، محیط زندگی	توسط دوستان ناباب گرایش به سمت مواد مخدر
۰۱۳	عدم آموزش، اقتصاد، دوستان	ناشی از سرقت
۰۱۴	رفیق‌های خلاف‌کار	مصرف مواد مخدر
۰۱۵	نا آگاهی، ابراز وجود، عدم توانایی در نه گفتن	استفاده از مواد
۰۱۶	عدم آگاهی، لذت‌جویی، مشکلات خانواده، تأثیر طلبی، کنترل ناسالم، عدم ارتباط سالم والدین با فرزندان	سیگار سرمشأ همه، (گل، حبشیش، شیشه، الکل، مواد سرخوشی)
۰۱۷	عدم حمایت خانواده، دوستان ناباب، تنش اقتصادی، اعتیاد والدین	بزهکاری، ناهنجاری‌های رفتاری
۰۱۸	سیگار، دام اعتیاد، خودمحور، خودکم بینی	الکل، گل، حبشیش، قرص
۰۱۹	هیجان، نیاز مالی	دزدی و سرقت جهت تهیه مواد
۰۲۰	عدم آگاهی از عوارض مواد، عدم تفریحات سالم، عدم اطلاع‌رسانی آموزشی	گرایش اکثر جوانان به مصرف مواد توهم‌زا، برای رهایی از فشار
۰۲۱	هیجان و سرگرمی	مصرف مواد مخدر
۰۲۲	هیجان‌طلبی، ریسک‌پرخطر، بحران‌های نوجوانی، خوددرمانی	رفتارهای پرخطر جنسی، خرده سرقت، درگیری با مراجع قدرت
۰۲۳	آشنایی زودهنگام با مواد قبل از آموزش	ابتدا مصرف، سپس فروش در سن بالاتر
۰۲۴	هم‌نشینی با دوستان ناباب، داشتن پدر معتاد	مصرف تریاک
۰۲۵	کنجکاوی، فشار عصبی، تجربه‌گرایی	اعتیاد به مصرف (گل، حبشیش، ماری‌جوانا)

در مقوله تأثیرگذار در گرایش نوجوانان به مصرف مواد مخدر، علل گرایش از منظر کارشناسان به این ترتیب است: (کد ۰۹) نداشتن ارتباط کافی با خانواده و عدم حمایت عاطفی و روانی خانواده، (کد ۰۴)

ضعیف اقتصادی خانواده، (کد۰۷) عدم حیات عاطفی و روانی کافی در خانواده، (کد۰۱۰) ضعف آموزش و دوستان ناباب، (کد۰۸) مشکلات فرهنگی و تربیتی در خانواده، (کد۰۱۲) نحوی تربیت توسط خانواده، (کد۰۱۴) رفیق‌های خلاف‌کار، (کد۰۱۵) عدم آگاهی، ابراز وجود، عدم توانایی در نه گفتن و (کد۰۵) عدم اعتماد به نفس و عدم آگاهی کافی را عنوان نمودند که بیشترین روایی را در تأثیر خانواده بر عدم گرایش نوجوانان به انحرافات و مصرف مواد اثبات می‌کند.

جدول شماره ۴: تأثیر دو رویکرد مدارا گرایی و کیفر گرایی پس از گرایش به مصرف مواد مخدر (از منظر کارشناسان (مرتب‌سازی و کدگذاری مقوله‌های تأثیرگذار در عدم گرایش نوجوانان به مصرف مواد دخانی)

کد	سؤال ۵: پس از مصرف مواد مخدر	سؤال ۶: پس از ارتکاب جرایم مرتبط با مواد مخدر
۰۱	تلفیق هردو، ولی مدارا گرایی مؤثرتر از کیفر گرایی	مدارا گرایی تأثیر بیشتر و کامل‌تری از کیفر گرایی دارد
۰۲	بیشتر درمان	نوجوان بعد از زندان، یا کمپ، گرایش بیشتر به مواد
۰۳	برای مصرف‌کنندگان مواد کیفر گرایی مؤثرتر است	در مواد مخدر کیفر گرایی مؤثرتر است
۰۴	مدارا گرایی هشداردهنده (بازدارنده و مؤثر) است مدارای بی‌اعتنا به شخصیت نوجوان بی‌تأثیر است	مدارا گرایی هشداردهنده مؤثرتر است
۰۵	مدارا گرایی مؤثرتر از کیفر گرایی است	مدارا گرایی تأثیر بیشتر و کامل‌تری دارد
۰۶	پس از گرایش در ابتدای مصرف، مدارا گرایی	پس از ارتکاب جرم رویکرد مدارا گرایی (معنادار بیمار)
۰۷	زندانی (بار اول) موجب آشنایی با افراد با سابقه‌تر، با مواد مخدر سنگین، اعتیاد به چند نوع ماده مخدر	کیفر گرایی در اولین برخورد با نوجوان بی‌تأثیر، بهترین رویکرد روان‌درمانی و خانواده‌درمانی قبل از گرایش شدیدتر به مواد
۰۸	تلفیق هر دو رویکرد کیفر و مدارا به نحوی که موجب تغییر رفتار فرد و عدم تکرار بزه شود	تلفیق هر دو رویکرد به نحوی که موجب تغییر رفتار در فرد شود و موجب عدم تکرار بزه شود
۰۹	مددجو در زندان با افراد دیگر آشنا و در دام اعتیاد با چند نوع مواد مخدر دیگر می‌افتد	کیفر گرایی در اولین برخورد با نوجوان بی‌تأثیر، بهترین رویکرد روان‌درمانی و خانواده‌درمانی قبل از گرایش شدیدتر به مواد
۰۱۰	نوجوان زندانی مواد (بار اول) با افراد با سابقه‌تر و مواد مخدر سنگین آشنا، گرفتار در دامان اعتیاد به چند نوع ماده مخدر	کیفر گرایی در اولین برخورد با نوجوان بی‌تأثیر، بهترین رویکرد روان‌درمانی و خانواده‌درمانی قبل از گرایش شدیدتر به مواد مخدر
۰۱۱	مدارا گرایی مفیدتر، آموزش و نظارت	برخورد خانواده و روان‌درمانی
۰۱۲	بدون پاسخ	مدارای خانواده و اطرافیان مؤثرتر از کیفر گرایی
۰۱۳	مدارا گرایی و آموزش	خانواده‌درمانی و روان‌درمانی
۰۱۴	هیچ کدام از دو رویکرد جواب قطعی ندارد	در مورد معنادار هیچ روشی صد درصد نیست
۰۱۵	مدارا گرایی مفیدتر از کیفر گرایی می‌باشد	بدون پاسخ
۰۱۶	اقدامات علمی و آگاه‌سازی	برخورد سالم و مدارا گرایی موجب رشد فرد می‌شود
۰۱۷	مدارا گرایی با حمایت خانواده	مدارا گرایی با صمیمیت و جلب اعتماد نوجوان
۰۱۸	مدارا گرایی مثبت، کیفر گرایی مخرب	مدارا گرایی همراه با آرامش و مهربانی (کیفر = لجبازی)
۰۱۹	مدارا گرایی، محدود کردن دسترسی به مواد	رویکرد قانونی متناسب سن نوجوانی، فرصت جبران
۰۲۰	مدارا گرایی	مدارا گرایی باعث رشد، کیفر گرایی باعث لجبازی
۰۲۱	ابتدا روش درمان، بعد کیفر گرایی	اجرای درست مرحله به مرحله مؤثر است
۰۲۲	اطلاع از گرایش مبتنی بر مدارا گرایی پیش و پسینی	برخورد قهری پسینی، اقدامات مددکارانه
۰۲۳	مدارا گرایی مؤثرتر است	مدارا گرایی مؤثرتر است
۰۲۴	بدون پاسخ	بدون پاسخ
۰۲۵	اول مدارا گرایی، آگاهی دادن، آخر کیفر گرا	تأثیر بیشتر مدارا گرایی نسبت به کیفر گرایی

در مقوله علل ارتکاب جرم نیز، به ترتیب، این علل شامل: (کد ۰۹) اعتیاد منجر به سرقت،

(کد ۰۴) هیجان بالای سن و علاقه به کارهای پر ریسک و مهیج، منتج به سرقت، (کد ۰۷) پس از اعتیاد برای تأمین مواد روی به سرقت آوردن، (کد ۰۱۰) گرایش به خرید و فروش ناشی از عواقب اعتیاد، (کد ۰۸) سرقت، (کد ۰۱۲) گرایش به مواد ناشی از تأثیر دوستان ناباب، (کد ۰۱۴) مصرف مواد مخدر، (کد ۰۱۵) استفاده از مواد را به‌عنوان بیشترین فراوانی در ارتکاب جرم ذکر نمودند که از روایی بالایی برخوردار است.

در مقوله رویکردها نیز، در جهت اطمینان و تشخیص میزان تأثیرگذاری دو رویکرد (مدارا گرایی و کیفر گرایی) پس از گرایش به مصرف مواد مخدر و پس از ارتکاب جرایم مرتبط با آن، منتج از پاسخ پاسخگویان به دو سؤال ردیف (۵ و ۶) پرسشنامه از نگاه تجربی کارشناسان این حوزه در جدول شماره ۴ درج، تحلیل و نتیجه‌گیری شده است.

پس از مرتب‌سازی و کدگذاری ویژگی‌های فردی و مؤلفه‌های تأثیرگذار زمینه‌ای، اجتماعی و فرهنگی و دیگر مقولات و مضامین مستخرج تأثیرگذار در گرایش یا عدم گرایش نوجوانان به مصرف مواد دخانی، از جمله هیجانات و احساسات، تحصیل، درآمد، اشتغال، همسالان، آموزش، کنترل مراقبتی، ناکارایی قوانین که در (جداول ۳، ۲، ۱ و ۴) ساماندهی شده‌اند، مفاهیم اصلی و مقولات محوری از محتوای داده‌های پژوهش در قالب چهار شاخصه مهم (نقش کنترلی خانواده با مراقبت کنترلی پیشینی، نقش آموزش و پرورش با آموزش پیشگیرانه، جامعه و همسالان، نهادهای حاکمیتی) مشخص گردید. تأثیر هر یک در گرایش یا عدم گرایش نوجوانان به مواد دخانی، با نگرش به رویکرد کنشی مدارا گرایانه از منظر کارشناسان، مددکاران، روان‌پزشکان و درمانگران مراکز درمانی موصوف، در جدول شماره ۵ تنظیم و در تحلیل و نتیجه‌گیری مورد بحث و بررسی قرار گرفت.

در جدول شماره (۵) رویکردهای پژوهش در قالب چهار شاخص اصلی شامل خانواده، آموزش و پرورش، اجتماع و دوستان، حاکمیت و نقش و تأثیر این شاخص‌ها در گرایش یا عدم گرایش نوجوانان به مواد دخانی، به ویژه در شرایط سن بلوغ و دوران پر بحران این گروه سنی، بر اساس مقوله‌های اصلی (علّی) و محوری ساماندهی شده و نتایج مستخرج مورد تحلیل قرار گرفته است. به‌عنوان نمونه، کارشناس مصاحبه‌کننده (کد ۰۹) آقای ح. بیات، با تخصص بهیاری و حدود ۷ سال تجربه در مراکز درمان سوء مصرف مواد، مهم‌ترین عوامل گرایش نوجوانان به مصرف مواد مخدر را خانواده و نداشتن ارتباط کافی با آن و حمایت عاطفی و روانی از سمت خانواده عنوان کرده است. وی معتقد است نوجوان ابتدا به مصرف مواد مخدر روی آورده و سپس جهت تأمین نیاز مصرف روزانه مواد خود، دست به سرقت

می‌زند.

جدول شماره ۵: (مفاهیم اصلی، مقولات محوری، مضامین استخراج شده از محتوای مصاحبه و پرسشنامه متناسب با نمونه مورد پژوهش از منظر کارشناسان و متخصصین مراکز درمانی مواد مخدر)

ردیف	مفاهیم اصلی (رویکردها)	مقولات محوری (عوامل رفتاری)	مؤلفه‌های تأثیرگذار (الگوی کنشی، نظارتی)	نتایج استخراج شده (الگوی واکنشی)
۰۱	خانواده (نقش والدین)	سبک مدارا گرایی	بدون نظارت	نا کارآمد
		سبک مدارا گرایی	با نظارت (مراقبت کنترلی پیشینی و پسینی)	کارآمد
		سبک غیر مدارا گرایی	با نظارت و بدون نظارت	غیر کارآمد
۰۲	آموزش و پرورش (نقش مدارس)	آموزش پیشگیرانه (غیر هدفمند)	پیشینی و پسینی	نا کارآمد
		آموزش پیشگیرانه (هدفمند)	پیشینی و پسینی	کارآمد
۰۳	اجتماع و دوستان (نقش جامعه)	سرزنش، تخریب، عقده‌گشایی	ولنگاری (بدآموزی) (بی‌شخصیتی)	نا کارآمد اجتماعی
		تفریح، ورزش، فعالیت اجتماعی	(فرهنگی، ادبی، مذهبی) شخصیت مدار	کارآمد اجتماعی
		سبک کیفر گرایی	مجازات سخت (پسینی)	نا کارآمد قضائی
۰۴	حاکمیت (نهاد قضائی)	سبک کیفر گرایی	همراه با مدارا و آموزش	کارآمد قضائی
		سبک کیفر گرایی	بدون مدارا و آموزش	خنثی
		سبک مدارا گرایی	مدارا و اصلاح (پیشینی و پسینی)	کارآمد حاکمیتی

آقای بیات در خصوص تأثیر دو رویکرد مدارا گرایی و کیفر گرایی پس از گرایش به مواد مخدر (پسینی) می‌گوید: «بر اساس مشاهده عواملی که مددجویان به زندان افتاده‌اند، پس از ملاقات با افراد دیگر و «آشنايان آنها» به مواد مخدرهای سنگین‌تری روی آورده و در دام اعتیاد با چندین نوع مواد مخدر دیگر افتاده‌اند». وی رویکرد کیفر گرایی را بخصوص در اولین نوبت‌های برخورد با نوجوانان به روشنی پاسخ خوبی نمی‌داند و بهترین رویکرد را روان‌درمانی و خانواده‌درمانی مددجو قبل از درگیری شدیدتر با مواد مخدر دانسته و برخورد مدارا گرایانه ضمن تغییر و حذف عوامل ارتکاب جرم را مناسب‌ترین رفتار ذکر می‌کند.

ایشان معتاد را به دلیل اینکه اعتیاد یک رفتار معیوب ذهنی است، بیمار روانی و سرگردان تشخیص داده و تشکیل کلاس‌ها و جلسات در مراکز دولتی و توضیح به خانواده‌ها و جوانان درباره عوارض مصرف مواد را با توجه به شرایط سنی و دوره جوانی فرد، رویکردی همراه با مدارا و سهل‌گیری شایسته‌تر و بهتر بیان می‌کند. این کارشناس در نوبت اول، برخوردی ملایم‌تر همراه با مدارا گرایی و ارجاع به مراکز درمان سوء مصرف مواد برای ترک را پیشنهاد می‌کند و در صورت تکرار مصرف و تجربه بیشتر، تدابیر کیفری

را نیز مناسب می‌داند. همچنین، او ایجاد شغل و فرصت‌های مشغولیت برای نوجوانان و جوانان و ایجاد مکان‌های ورزشی جهت تخلیه افکار و هیجانات آنها را توصیه کرده و اظهار می‌دارد: «بنا به اینکه انسان در هر دوره جوانی و نوجوانی دوست دارد در هر زمینه‌ای تجربه‌ای کسب کند شاید این موضوع باعث شود که نوجوان در این سن در دام اعتیاد قرار گیرد».

نظریه اصلاح‌گرایانه (پیشگیرانه) ایشان درباره رویکرد مدارا گرایانه نسبت به نوجوانان پیش از گرایش و پس از آن عبارت است از: «به نظر اینجانب در مواجهه با فرد مصرف‌کننده، اول به مرکز ترک اعتیاد ارجاع داده شود و تحت درمان با دارو و روانشناسی و روان‌درمانی قرار گیرد و در صورت اجبار، کلاس و جلسات در مورد اعتیاد و مواد مخدر و عوارض مواد مخدر به خانواده توضیح داده شود و در صورت پیشرفت بیشتر در مصرف مواد مخدر، اقدامات لازم صورت گیرد».

در ادامه بررسی تأثیر مقوله دو رویکرد مدارا و کیفر در عدم گرایش نوجوانان به مصرف مواد مخدر (در مراحل پس از مصرف)، نیز (کد ۰۹) ملاقات با افراد دیگر در زندان و افتادن در دام چندین نوع مخدرات دیگر را ذکر نمود و (کد ۰۴) مدارا گرایانه هشدار دهنده و ارزش دادن به شخصیت نوجوان را مؤثر دانسته است، (کد ۰۷) زندانی شدن نوجوان دربار اول را عامل آشنایی با مجرمین خطرناک و تشدید گرایش به اعتیاد عنوان، و (کد ۰۸ و ۰۱۰) تلفیق این دو رویکرد را موجب عدم تکرار بزه و مناسب تلقی می‌کند، و اگرچه (کدهای ۰۱۲ و ۰۱۴) هر دو رویکرد را خنثی و در مورد معتادان هیچ روشی را صد در صد نمی‌دانند، ولی (کدهای ۰۵ و ۰۱۵) مدارا گرایانه را مؤثرتر و کامل‌تر دانسته‌اند.

در خصوص واکنش‌های مرحله پس از ارتکاب جرم نیز (کدهای ۰۴ و ۰۷ و ۰۹ و ۰۱۰) کیفر گرایانه را در برخورد اول پاسخ خوبی نمی‌دانند و بر مدارا گرایانه تأکید دارند. همچنین (کد ۰۱۲) برخورد توسط خانواده و اطرافیان را نسبت به کیفر گرایانه بهتر عنوان می‌کنند، و (کدهای ۰۵ و ۰۱۵) مدارا گرایانه را مؤثرتر و کامل‌تر می‌دانند که نتیجه این تحقیق را در تأثیر مدارا گرایانه با روایی بالایی نشان داد.

در بررسی مقوله رویکرد سخت با خطای نوجوان یا حذف عوامل جرم، (کدهای ۰۴ و ۰۵ و ۰۷ و ۰۸ و ۰۹ و ۰۱۰ و ۰۱۲ و ۰۱۴ و ۰۱۵) به اتفاق بر تغییر و حذف عوامل ارتکاب جرم تأکید نمودند و البته (کد ۰۴) مضافاً به تغییر شیوه تفکر نیز اشاره نمود، کما اینکه (کد ۰۱۴) بر آموزش همراه با محبت خانواده و (کد ۰۱۵) تغییر و ارائه آگاهی را بر رفتار نوجوان مؤثر دانسته است.

در خصوص نقش هریک از دو روش برخورد مدارا گرایانه و کیفر گرایانه در پیشگیری و عدم تکرار جرایم مرتبط با مواد مخدر، (کد ۰۹) برخورد مدارا گرایانه و (کد ۰۴) کیفر گرایانه مبتنی بر مدارا گرایانه

را مؤثرتر، و همچنین (کدهای ۰۷ و ۰۱۰) برخورد مدارا گرا و اجبار حضور مددجو و خانواده را توأمان در جلسات روان‌درمانی خانوادگی مناسب و پیشنهاد نمودند، که در این مقوله نیز، (کد ۰۸) تلفیق هردو رویکرد و (کد ۰۱۴) نوجوان را غیرقابل پیش‌بینی معرفی می‌کند. سپس (کدهای ۰۵ و ۰۱۵) برخورد مدارا گرایانه را مفیدتر تلقی و آگاهی دادن ضمن برخورد رسمی برای جلوگیری از ارتکاب جرم را هشدار، پیشگیرانه برای نوجوان عنوان نمودند که در نتیجه، فراوانی رویکرد مداراگرایی، از درصد و روایی بالایی برخوردار است.

در بررسی پاسخ‌ها به این سؤال که آیا معتاد مجرم است یا بیمار؟ اکثریت کارشناسان بر بیمارگونه بودن و سرگردانی فرد معتاد که بر اثر وابستگی بیش از حد به مواد مخدر، دچار یک رفتار معیوب ذهنی، مطرود خانواده، دوستان و جامعه گردیده، تأکید دارند که تبدیل این اختلالات به عادت و گرایش موجب ارتکاب جرایم مرتبط با مواد می‌شود و از جمله (کد ۰۸) افراد مصرف‌کننده را بیمار اما افراد قاچاقچی و فروشنده را مجرم تشخیص می‌دهد، و (کد ۰۱۴) هردو مورد را عنوان نمود. از این رو، هر آنچه از این مقوله در پاسخ به پرسش مذکور استنتاج گردید بر بیمارگونه بودن فرد معتاد، قبل از ارتکاب جرم اشاره دارد.

در مقوله‌ای که به بررسی چگونگی و روش مناسب پیشگیری از مصرف مواد و ارتکاب جرم نوجوان می‌پردازد، نظر کارشناسان (کدهای ۰۵ تا ۰۹) شامل آموزش خانواده و نوجوانان، فرهنگ‌سازی، ارتقاء وضعیت اقتصادی، ورزش، مشاوره و ایجاد شغل را به همراه افزایش قدرت نه گفتن نوجوانان در سن رشد در برابر ترغیب و تعارف به استعمال هرگونه دخانیات، به‌عنوان عوامل تأثیرگذار در عدم گرایش و کمک به رشد شخصیت نوجوان عنوان شده است. این موارد در نهایت روایی بالای آموزش و فرهنگ‌سازی را نشان می‌دهد.

در بررسی این مقوله که میزان تأثیر کدام رویکرد (مدارا و سهل‌گرایی، یا سرکوب، سرزنش، محرومیت و تنبیه) مناسب شخصیت نوجوانان است، بازهم اکثریت کارشناسان با توجه به شرایط سنی و دوره نوجوانی فرد و شخصیت پر از تنش، غرور، هیجان و تجربه‌پذیری نوجوان، رویکرد همراه با مدارا و سهل‌گرایی را مؤثرتر می‌دانند. در پاسخ‌های دیگر، به‌طور نمونه (کد ۰۸) هردو دیدگاه مدارا و کیفر مطرح می‌شود، در حالی که (کد ۰۱۵) هیچ‌کدام را بیان نکرده است. به نظر می‌رسد طبق تجربه و نظر کارشناسان پاسخگو، رویکرد مدارا و سهل‌گرایی نسبت به سرکوب، سرزنش، محرومیت و تنبیه برای شخصیت نوجوانان مناسب‌تر است. از این رو در باب سؤالی دیگر مبنی بر میزان تأثیر تدابیر کیفری در

پیشگیری از مصرف مواد و ارتکاب جرم، نیز از (بسیار کم تا ۵۰ درصد) را تأثیرگذار می‌دانند. این رویکرد نیز به‌عنوان مکملی در تقویت ایجاد ترس از مجازات در کنار مدارا گرایی با نگرش اصلاحی و تربیتی کاربرد دارد.

در بررسی مقوله دیگری، یعنی پاسخ کارشناسان به سؤال تأثیر شخصیت و دوره نوجوانی در مصرف مواد مخدر و ارتکاب جرایم مرتبط با آن، اکثر نظرات پاسخگویان به حساسیت این دوره اشاره دارد. (کد ۰۸) بیان می‌کند: «شخصیت نوجوانان در خانواده شکل گرفته است» و (کد ۰۱۰) نیز می‌گوید: «دوران نوجوانی بسیار حساس بوده و گرایش نوجوان به سمت مواد مخدر در معرض خطر قرار دارد، لذا شخصیت نوجوان در مصرف مواد مخدر مؤثر می‌باشد».

در پاسخ به سؤال دیگر مبنی بر نوع پیشنهاد برای پیشگیری از گرایش زوددهنگام نوجوان به مواد مخدر و ارتکاب جرم (اقدام پیشینی)، بیشترین فراوانی به آموزش و آشنایی والدین و آموزش و پرورش و ایجاد امکانات رفاهی و ورزشی، آگاهی بخشی در سطح مدارس، برگزاری دوره‌های تربیتی برای نوجوانان در مدارس و دانشگاه، در موضوع مواد مخدر (از جمله تقویت قدرت نه گفتن و...) مربوط می‌شود. همچنین، تأکید فوق العاده‌ای بر برگزاری دوره‌های تربیتی برای نوجوانان در خانواده وجود دارد که اهمیت و روایی تأثیر خانواده و آموزش و پرورش را نشان می‌دهد.

در نهایت با جمع‌بندی پاسخ‌ها، مؤثرترین اقدام در عدم گرایش به مواد و جلوگیری از ارتکاب جرم، با فراوانی بیشتر بر اهمیت و تأثیرگذاری دو مقوله (آموزش پیشگیرانه و مراقبت کنترلی پیشینی) تأکید دارد. نظریه کارشناسی درباره رویکرد مدارا گرایانه پیشینی و اصلاح گرایانه پسینی نیز به وضوح حول محور این دو مقوله، یعنی آموزش هدفمند، مراقبت و کنترل پیشینی می‌چرخد و از روایی و پایایی حداکثری در نتیجه‌گیری این تحقیق (میدانی) خبر می‌دهد که ضمن بیشترین فراوانی، با یافته‌ها و نتایج تحقیقات قبلی همسو است.

در تفسیر و تحلیل رویکردها و مفاهیم اصلی پژوهش که در قالب چهار مقوله مهم خانواده، آموزش و پرورش، اجتماع و دوستان، حاکمیت در جدول شماره ۵ بر اساس مؤلفه‌های تأثیرگذار کنشی و واکنشی مورد بررسی قرار گرفت، نتایج مستخرج حاکی از کارآمدی و ناکارآمدی در هر یک از این مقولات با سبک‌های مدارا گرایی متفاوت است.

اولین رویکرد، نقش خانواده و والدین است. عدم نظارت کافی، عدم تسلط و قدرت کنترل و هدایت با سبک مدارا گرایی بدون نظارت، الگویی ناکارآمد را به نمایش می‌گذارد. اما وقتی نظارت (مراقبت

کنترلی پیشینی و پسینی) وجود داشته باشد، این الگو می‌تواند به یک الگوی کارآمد خانوادگی تبدیل شود. در حالی که غالباً سبک غیرمدارا گرایی، چه با نظارت و چه بدون نظارت، غیر کارآمد است. دومین رویکرد، نقش و تکلیف آموزش و پرورش است که نشان داد آموزش پیشگیرانه هدفمند (پیشینی و پسینی) الگوی ناکارآمد آموزشی و پرورشی است. در حالی که آموزش پیشگیرانه هدفمند پیشینی و پسینی (مورد تأکید اکثریت کارشناسان مصاحبه شده) و آگاهی بخشی به موقع «قبل و در حین سن رشد» نوجوانان، الگوی کارآمد و مؤثری در پیشگیری از گرایش آنان به مصرف هرگونه دخانیات و مواد مخدر است.

سومین رویکرد، با مفهوم نقش اجتماع و دوستان، نشان داد هم‌نشینی با دوستان بد (سرزنش‌گر، تخریبی، عقده‌گشا) تأثیر محیط، نقش منفی اجتماع و دوستان ترغیب‌گر ناپه‌نجان، زمینه‌ساز قوی در گرایش نوجوانان به ولنگاری، بدآموزی و بی‌شخصیتی است. این شرایط نهایتاً منجر به الگوی ناکارآمد اجتماعی است و از مؤلفه‌های تأثیرگذار منفی بر نوع نگرش و واکنش نوجوانان در کنترل احساساتشان است؛ اما در مقابل، نقش مثبت دوستان خوب و فراهم بودن محیط سالم اجتماعی با فعالیت‌های اجتماعی، تفریحی، ورزشی و مدارا محوری می‌تواند به مؤلفه‌های تأثیرگذار کنشی (فرهنگی، ادبی، هنری) و شخصیت مدارا گرایانه کمک کند و منجر به ایجاد الگوی کارآمد اجتماعی و مؤثر در عدم گرایش نوجوانان به مصرف مواد دخانی یا ارتکاب جرم شود.

چهارمین رویکرد، در مفهوم حاکمیت و قوه قضائیه نمود پیدا می‌کند. سبک کیفر گرایی با مؤلفه‌های مجازات سخت پسینی، الگوی ناکارآمد حاکمیتی و نقش قضا در سزا گرایی بدون هدف و بدون نتیجه مجازات‌هاست و الگویی غیرکارآمد است؛ اما به نظر برخی مصاحبه‌شوندگان از جمله (کد ۰۴) که می‌گوید: «به نظر بنده تدابیر کیفری فقط می‌تواند در عدم تکرار ارتکاب جرم مؤثر باشد و در مقوله پیشگیری تأثیر چندانی ندارد» نقشی کمی در عدم گرایش نوجوانان به مواد دخانی دارد.

پیشگیری فردمدار از طریق اعمال و اقداماتی است که بر خود فرد تأثیر می‌گذارد و بدین ترتیب خلأهای فردی را پر می‌کند. این خلأها روی هم رفته در بخش اندکی از افراد در دوران کودکی به وجود می‌آید. در این رویکرد، اقدام (بر فرد) به‌ندرت مستلزم برخورد با والدین است. به‌عنوان نمونه، ممکن است پدر و مادر کودک معتاد باشند و یا از هم جدا شوند؛ بنابراین در پیشگیری فردمدار علاوه بر خود فرد به خانواده، مدرسه، محیط، دوستان نیز باید توجه شود.^{۱۱}

۱۱. نک: علی حسین، نجفی ابرندآبادی، جزوه مباحثی در علوم جنایی: پیشگیری، (تقریرات جرم‌شناسی دانشگاه تربیت

پس از بررسی مصاحبه‌ها با روش کدگذاری باز و نام‌گذاری مقوله‌ها، ضمن کشف ارتباط این مؤلفه‌ها (با یکدیگر) که عوامل اصلی شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، رویکردهای کنشی و پیامدهای واکنشی را تشکیل داده‌اند، تأثیر و رابطه رویکرد مدارا گرایی در تقلیل گرایش نوجوانان به مواد دخی و کاهش گرایش آنان به جرایم مرتبط با مواد مخدر از نگاه کارشناسان (درمانگران، مراقبین، روان‌پزشکان) مراکز درمان سوء مصرف مواد مخدر (ترجیحاً مددکاران پنج مرکز و دو کمپ در شهرستان بهار) را در جدول شماره ۶ ترسیم نمودیم.

جدول شماره ۶: مؤلفه‌های مدل نظری استخراج شده از محتوای مصاحبه و پرسشنامه متناسب با نمونه مورد پژوهش با استنتاج از نظریات کارشناسان مصاحبه شده

ردیف	عوامل اصلی	مقوله‌های اصلی (محوری)	مقوله‌های فرعی	نتایج استخراج شده
۰۱	علی	مشکلات تحصیلی و آموزشی	ترک تحصیل و بیکاری	ولنگاری و گرایش به مواد
		مشکلات خانوادگی و تربیتی	بی‌پولی، عدم ثبات مالی، فقر، ناراحتی	انسداد فکری، احساس ناتوانی و تهلهلی (انزوا)
		آسیب‌های فردی	عدم برنامه‌ریزی هدفمند	احساس شکست
۰۲	زمینه‌ای	مختل بودن کارکرد خانواده	تجربه شکست‌ها	گرایش به دوستان و مواد
		کمبودهای روحی، روانی و مالی	افسردگی، در خود فرورفتگی	گرایش به مواد و جرم
۰۳	مداخله‌گر	هیجانات رشد فردی، عدم آگاهی، نقش همسالان، درماندگی، فقر، محیط آلوده، قدرت‌نمایی، کنجکاوی	کمبودهای عاطفی، محبتی، روحی روانی، مالی و امنیتی	گرایش به مواد و تکرار جرم
		تحلیل شرایط خاص اجتماعی	حس بزرگ بودن	گرایش به مواد
۰۴	رویکردهای کنشی	رفتارها (الگوهای ناکارآمد) سرزنش، بی‌مهری، طرد نزد خانواده و دوستان	تحقیر و انزوا، حالت دگرگونی	گرایش به مواد و ارتکاب جرم
		رفتارها (الگوساز کارآمد) مدارا گرایی، توجه و نظارت خانواده و اطرافیان	احساس آرامش و امنیت	عدم گرایش به مواد، عدم ارتکاب جرم
۰۵	پیامدهای واکنشی	واکنش‌های رفتاری و هیجانی، عدم توان نه گفتن	احساس بدبختی، ضعف روحی، غمگینانگی	تسهیل گرایش به مصرف مواد و اجبار به جرم
		تحلیل و تفسیر مؤلفه‌های جدول شماره (۶) و بررسی آثار و پیامدهای عوامل اصلی تأثیرگذار بر تغییر نگرش نوجوانان، بر اساس نتایج استخراج شده از یافته‌های این پژوهش (میدانی).		
با بررسی عوامل علی از منظر کارشناسان و مقولات محوری (مشکلات تحصیلی، آموزشی، خانوادگی، تربیتی و آسیب‌های فردی) که پیامد آنها در مقولات فرعی به ترک تحصیل، بیکاری، عدم ثبات مالی، عدم توان برنامه‌ریزی هدفمند، ولنگاری، انسداد فکری، احساس شکست ناشی از عدم اطمینان از توانایی‌های خود منجر می‌گردد که منتج به گرایش در مصرف مواد دخی، مخدرات با دوز بالاتر و ارتکاب جرم را نشان می‌دهد.				
وجود عوامل زمینه‌ای مانند (مختل بودن کارکرد خانواده با کمبودهای روحی، روانی و مالی) موجب تجربه شکست‌ها و افسردگی (در خود فرو رفتگی) را دامن می‌زند، که منتج به گرایش و همسویی با دوستان بدهنجا و گرایش به دام مواد و زمینه‌ساز جرم را نشان داد.				
دیگر عوامل و مقولات مداخله‌گر و رویکردهای کنشی غیرمدارا گرا نیز، منتج به گرایش به مصرف مواد و جرم، در حالی که رویکرد کنشی مدارا گرای هدفمند همراه با کنترل نظارتی و آموزش‌های پیشگیرانه (پیشینی)، نتیجه آن پیشگیری (گذر از پیچ نوجوانی) و عدم تمایل یا کشش به سمت و سوی ناهنجاری‌ها و مواد دخی است که اجبار در ارتکاب را نیز منتفی می‌نماید.				

مدرس، نیم سال نخست ۷۹-۸۰، بابایی، ۲۰.

در این پژوهش، نظرات کارشناسان و روان‌پزشکان نشان داد «رویکردهای نامداراگونه و سخت» در مراحل پیشینی غیر سازنده و فاقد کارکرد مطلوب هستند؛ چراکه تداوم تشویق و فریب نوجوانان توسط باندهای سازمان یافته برای افزایش گرایش آنان به مواد افیونی، نوع رفتارهای غیرکارشناسی کنشگران، عملکرد افراط و تفریطی خانواده، محیط‌های آلوده اجتماعی، روابط با دوستان هنجارشکن و همسالان کم تجربه، درخلاً ناشی از عملکرد ضعیف آموزش و پرورش و عدم کنترل و اقدامات مراقبتی پیشگیرانه (پیشینی) نسبت به عوامل علی و مؤلفه‌های محوری خطرآفرین برای نوجوانان در دوران رشد و بلوغ (هیجانی)، همگی تشدید کننده گرایش نوجوانان خام (در حال تجربه سازی) و هیجان‌گرا به استعمال تنوعی از سیگار و به تبع آن آلودگی به دیگر مواد سنتی و صنعتی هستند. همچنین، مدارا‌گرایی صرف، بدون کنترل و هدایت کنش‌ها بر واکنش‌های نوجوانان کارساز نخواهد بود. مسئله اصلی پژوهش حاضر آن است که گفتمان مدارا‌گرایی در گرایش یا کاهش گرایش نوجوانان به مواد دخانی تا چه میزان تأثیرگذار است و باید در همه عرصه‌ها و دوران رشد و شکوفایی در نظر گرفته شود.

شرایط سنی حساس نوجوانی به خودی خود از عوامل زمینه‌ساز انحراف و هنجارشکنی‌های ناشی از کنش‌های رفتاری و عملکرد نهادهای متولی، از جمله بی‌توجهی و فعل یا ترک فعل‌های نهاد بسیار تأثیرگذار خانواده (به‌عنوان مهد تعلیم و تربیت اولیه) و دیگر نهادهای مسئول و متولی تعلیم و تربیت همانند آموزش و پرورش در دوران راهنمایی و دبیرستان است. برای جلوگیری از هنجارشکنی نوجوانان و انحراف و گرایش به گروه‌های منفی همسالان و هم‌پیلان^{۱۲} با کنش‌های غیر سازنده و افراط و تفریط‌ها (در دو نوع رفتار سخت‌گیرانه و سهل‌گیرانه)، باید مسیری که بازگشت و اصلاح را بر نوجوانان (با اراده یا بی‌اراده) سخت‌تر یا به‌کلی مسدود می‌کند، مهیا نکرد.

در چارچوب مفهومی این پژوهش، سعی شد تا مواردی مانند نوع رویکردها، کنش‌های کنشگران، رفتار مدارا‌گرایی، ابزار پیشگیری، علل گرایش نوجوانان، انواع مواد دخانی و جرایم مرتبط با آن به‌عنوان مهم‌ترین عناصر مقاله تبیین گردند. تحلیل یافته‌ها نشان داد به لحاظ نظری، گرایش به اعتیاد را میتوان نوعی واکنش اجتماعی نوجوانان به کنش‌ها و رفتارهای ذهنی و عینی دیگر کنشگران دانست؛ در همین راستا در بین صاحب‌نظران نیز «مدارا کردن» به‌عنوان مفهومی چند بعدی در نظر گرفته شده است.

بنابراین، مدارا‌گرایی از منظر مصاحبه‌شوندگان در این تحقیق به معنای کنش‌های مناسب با اقتضائات و خصوصیات نوجوانان است؛ چراکه نوع نگرش در نوجوان در دوران پس از کودکی و قبل از

۱۲. هم‌پیلان، منظور گروه دوستانی هستند که در عیش و نوش و مصرف مشروبات الکلی و مایعات مضر به لحو و لعبد.

جوانی از نظر روان‌شناختی نه تنها با تغییرات عاطفی و فیزیکی همراه است، بلکه در مراحل از بی سر و سامانی روان و روح و در تکاپوی کنش و واکنش‌های اجتماعی، ارزش‌ها، هنجارها و هنجارشکنی‌ها، در گذار و درگیری با خویشتن قرار دارد. در این وضعیت، نوجوان نه کودک است، نه بالغ.^{۱۳} گرایش در علم کلام، متأثر از اعتقادات، باورهای فردی و کنش و واکنش‌های ویژه‌ای است که انسان ذاتاً میلی درونی به آنها دارد؛ از این رو، اولین مواجهه نوجوانان با مواد مخدر، اغلب در موقعیت‌های اجتماعی و یا محیط‌های آلوده‌ای اتفاق می‌افتد که مواد به آسانی در دسترس هستند. استعمال‌کنندگان مواد، از نظر جسمی و روانی بسته به نوع مواد مصرفی، به درجه‌ای از وابستگی گرفتار می‌شوند که اولین قدم برای ترک آن وابستگی و اعتیاد، به تصمیم خود فرد بستگی دارد؛ تا از اختلالات خلقی، افسردگی، خستگی مزمن، عدم تمرکز، اضطراب و استرس، رهایی یابد و قادر شود به عوارضی مانند (طلاق، خودکشی، افسردگی، دزدی، سرخوردگی اجتماعی، ایجاد فشار و تنش روانی در خانواده، فروپاشی خانواده، کوتاهی در تربیت کودک و ضرر و زیان مالی به جامعه) فائق گردد.

از طرفی، حاکمیت مکلف است همه امکانات خود را برای تأمین شرایط لازم بسیج کند تا از افزایش گرایش به مواد مخدر جلوگیری نماید؛ چراکه براساس یافته‌های پژوهشی، پاسخ‌های قهرآمیز و شدت مجازات با توسل به رویکردهای کیفرگرا، تأثیر چندانی در کاهش نرخ جرم و بزهکاری ندارد. پیامدهای اعتیاد^{۱۴} نه تنها فرد، بلکه جامعه و خانواده را نیز از جهات مختلف (اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، روانی و جسمی) تحت شعاع خود قرار داده و حتی ممکن است عواقب امنیتی و سلطه‌پذیری ناشی از انحرافات و تقلیل سرمایه‌های جوانی و نوجوانان یک کشور را به قهقرا بکشد. برخی پیامدهای اقتصادی اعتیاد مانند بیکاری و ضعف مالی در تهیه نیازهای مواد مصرفی، لطمات جبران‌ناپذیری را به اقتصاد فرد معتاد می‌زند که به تبع آن معضلات و گرفتاری‌هایی را، هم برای خانواده و هم جامعه مدنی به دنبال دارد و زمینه‌های ارتکاب جرم و جنایت را نیز برای افراد مصرف‌کننده مواد مخدر و دخانیات تشدید کرده و بحران‌های زیست‌روانی را افزایش می‌دهد. همچنین،

۱۳. گروهی از روان‌شناسان معتقدند: «نوجوانی با ظهور بلوغ جنسی آغاز می‌شود و با خاتمه نگرانی‌ها و ناراحتی‌های آن خاتمه می‌یابد». گروهی دیگر نوجوانی را برزخی میان نیاز به وابستگی به بزرگسالان و بی‌نیازی و وابستگی به خویشتن و از دیدگاه هوشی و عقلی، نوجوانی را دوره پیدایش ادراک مفاهیم و افکار انتزاعی تعریف کرده‌اند. ارسطو سیصد سال پیش از تولد مسیح (ع)، نوجوانان را موجوداتی پرشور و آتشی مزاج تعریف کرده است که آماده‌اند خود را به دست غرایز بسپارند. ۱۴. سازمان ملل متحد، (۱۳۵۰) در تعریفی بیان داشته است، «اعتیاد به مواد مخدر نوعی از مسمومیت تدریجی یا حاد است که به علت استعمال مداوم یک دارو اعم از طبیعی یا ترکیبی ایجاد می‌شود و به حال شخص و اجتماع زبان آور است».

عوارض روانی و شخصیتی مانند ضعف اراده، عدم مسئولیت‌پذیری فردی و اجتماعی، ضعف عاطفی و شخصیتی، تزلزل اعصاب و روان و عدم تعادل روانی، مرگ امید و اعتماد به نفس را به دنبال دارد. اگرچه مصرف «یک بار» یا «تفریحی» مواد دخانی از جمله «سیگار» و به تدریج، دیگر مخدرها، در ابتدا هم برای خود فرد و هم برای والدین در خانواده و حتی برای مسئولین حاکمیت «کم اهمیت» تلقی می‌گردد؛ اما ادامه استعمال آن موجب گرایش «شدیدتر و رها نشدنی‌تر» فرد در دام مواد افیونی می‌گردد. این امر شامل وجود نوعی علاقه و تمایل برای تسکین و افزایش «دوز» و میزان مصرف داروهای شیمیایی است که در نهایت علائم وابستگی جسمانی و روانی را در فرد معتاد نمایان‌تر کرده و اختلالات روانی و فیزیکی در او ایجاد می‌کند؛ بنابراین، این فرایند (وابستگی جسم و جان نوجوان به مواد، بر اثر مقاوم شدن و نیاز بدن او به دوزهای بالا و بالاتر) موجب گرایش فرد معتاد به ارتکاب جرایم ناشی از تداوم در مصرف مواد مخدر نیز می‌شود.

نتیجه‌گیری:

پژوهش با هدف بررسی و شناخت رهیافت مدارا محور نسبت به مصرف مواد مخدر نوجوانان و جرایم مرتبط با آن انجام گردید. نتایج آن به دلیل تجربه کارشناسان این حوزه، تخصصی‌تر و از نظر اعتبار سنجی قابل اطمینان‌تر به نظر می‌رسد؛ این پژوهش کیفی، حاکی از آنست که رفتارهای کنشی مداراگرا در پیشگیری از گرایش به مصرف مواد مخدر و جرایم مرتبط با آن و رفتارهای واکنشی مداراگرا به عنوان جایگزین پیشگیری کیفی نسبت به مصرف مواد مخدر و جرایم ارتكابی از سوی نوجوانان مؤثرتر است. عوامل علیّ این پژوهش از مقوله‌هایی مانند هیجانات سن بلوغ، کنجکاوی ناشی از رشد، سطحی نگری به عوامل زمینه ساز پیامدهای روانشناختی، لذت جویی موقت، احساس کمبودها، موفقیت‌های زودگذر، انزوای اجتماعی متأثر از مشکلات خانوادگی، تأثیرپذیری از نقش منفی گروه همسالان، واکنش‌های هیجانی و لجاجتی، عوامل آسیب‌آور فردی و اجتماعی تشکیل شده است. مؤلفه هیجانات ناشی از بلوغ در سن نوجوانی و لذت‌های کاذب و زودگذر در گروه همسالان و عدم توانایی خانواده در مهار یا مدیریت کارآمد این هیجانات، به‌عنوان عوامل مهم و اصلی گرایش در وابستگی به مصرف مواد دخانی در نوجوانان، از مهمترین یافته‌های این پژوهش هستند که با نتایج پژوهش‌های شوارزر^{۱۵} و همکاران ۲۰۲۰ و سرکشیکیان و همکاران ۱۴۰۲ نیز همسویی دارد.

نقش سازنده کنش‌های مداراگرایی خانواده و شیوه برخورد و تعامل والدین با نوجوانان در سن بلوغ و کمک به کنترل هیجانات ناشی از سن بلوغ در کاهش گرایش نوجوان به اعتیاد، با یافته‌های تحقیقات، سلیمی، گوهری، کرمانشاهی و جاودان، ۱۳۹۴ نیز تا حدودی مطابقت دارد.

به نظر می‌رسد در خانواده‌هایی که اعضای آن دارای تعامل و مداراگرایی همراه با ارزش‌گذاری‌ها و نظارت بیشتری هستند، نوجوانان به جای تأثیر از بستر اجتماع و گروه‌های همسالان از خانواده تأثیر مثبت گرفته و کمتر به استفاده از مواد دخانی گرایش پیدا می‌کنند که عکس آن نیز صادق است. این پژوهش با نتایج تحقیق، مک و ایکاوو، ۲۰۱۹ که به گرمی و رابطه عاطفی و سبک روابط مدارا و محبت و دوستی همراه با نظارت و کنترل نرم با فرزندان (نوجوان) تأکید دارد نیز همسو است.

نظارت همراه با مدارای والدین بر واکنش‌های رفتاری و نوع نگرش در نوجوان تأثیر مثبت دارد. بر عکس، عدم نظارت کافی و عدم مدارا نیز تأثیر منفی داشته و احتمال گریز و یا پیوند نوجوان با گروه‌های «منفی محور» همسالان را افزایش داده و زمینه ساز گرایش به مصرف مواد و ارتکاب جرم می‌گردد که با نتایج تحقیق، رضایی، اسلامی، و مهدوی پورخراسانی، ۱۳۹۳ همسو است.

در مصاحبه مستقل ۱۷ با مصرف‌کنندگانی که در نوجوانی به مواد دخانی گرایش داشته‌اند، نتایج نشان داد: ۱- دردسترس بودن سیگار ۲- عدم درک یا احساس خطر مصرف مواد دخانی ۳- فقدان مهارت حل مسئله از مهم‌ترین عوامل مصرف بیشتر و موجبات آسیب‌پذیری بوده است. این مسئله در ادراک فرد با نظریه کنترل اجتماعی، الیوت، ۱۸ (۱۳۹۳) قابل تبیین است و با نتایج تحقیق، خواجه دولت آباد و بوستانی، (۱۳۹۳) نیز همخوانی دارد.

بنابراین، برای پیش‌گیری از شکل‌گیری رفتارهای زمینه‌ساز درگرایش نوجوانان به مصرف مواد مخدر، لازم است به صورت جامع در طراحی و اجرای برنامه‌های پیشگیرانه، با توجه به مؤلفه‌های شناسایی شده در این پژوهش (مبتنی بر نظرات تجربی کارشناسان حوزه مواد مخدر) اقداماتی صورت گیرد.

روش‌های عملی پیشینی و پسینی پیشگیرانه و درمانگر شامل: ۱- اقدامات دورکننده نوجوانان

16. Mak & Ikavo

۱۷. از یک تحقیق میدانی مشابه در مراکز «هفتگانه» ترک مواد مخدر در شهرستان بهار از استان همدان با عنوان «رهیافت مدارامحور در پیشگیری از گرایش نوجوانان به مواد مخدر و جرایم مرتبط با آن، از منظر مصرف‌کنندگان مواد مخدر» منتج گردیده است.

18. Aliuot

از گرایش به مواد دخانی، از جمله سیگار ۲- مدارا گرایی همراه با هویت بخشی ۳- خود درمانی پس از ابتلا ۴- روان درمانی پیشینی و پسینی ۵- توجه به سلامت (جسم، عقل و روان) و شخصیت نوجوانان ۶- حرفه آموزی و مشغولیت یا اشتغال پایدار ۷- نگاه باز اجتماعی و جامعه پذیری پسینی) ضروری ترین و مؤثرترین اقدامات در خصوص پدیده مواد مخدر نوجوانان پیشنهاد میگردد که در تطابق با نتایج دیگر تحقیقات در این زمینه، از روایی بالایی برخوردار است.

به هرحال، نتایج حاصل از تجربه کارشناسان جامعه هدف در این پژوهش (مددکاران و روان پزشکان مصاحبه شده در ۷ مرکز ترک اعتیاد شهرستان بهار) و مرور ادبیات پیشینه تحقیقات مترادف، حاکی از آن است که اعتیاد به مواد مخدر نه تنها با ارتکاب جرم در ارتباط است، بلکه در شرایط اعتیاد حاد، تشدید کننده و زمینه ساز جرمزایی نیز هست؛ کما اینکه واکنش های منفی غیر سازنده را به همراه دارد و آنچه امروزه در عرف جامعه از گسترش دکه های فروش مواد دخانی و تنباکو و تسهیل استعمال سیگار و قلیان در پارک ها و اماکن عمومی، مشاهده می گردد، در واقع، عریان کننده عدم توجه و نقش ضعیف حاکمیتی و زمینه ساز «علت تسهیل گر» گرایش نوجوانان به مصرف مواد مخدر سنتی و صنعتی است. که این امر، نتیجه همان کنش های اجتماعی و رفتارهای گناه دلسوزانه و گاه کم اهمیت در خانواده، نوع برخورد و عدم کنترل نظارتی بر نوجوانان در سن رشد، و حساسیت جامعه پذیری آنان بوده که متأسفانه شعارگونه به عنوان «معتاد بیمار است، نه مجرم» قلمداد می شود.

به طور کلی، از جمع بندی نظریات و تجربه کارشناسان، مددکاران و پزشکان در مراکز ترک اعتیاد (جامعه هدف) این پیشنهاد را می توان عنوان کرد که پیشگیری را باید با اصلاح نگرش ها و تعدیل کنش های کنشگرانی مانند خانواده، نهادهای تعلیم و تربیت، نهادهای قانون گذاری، متولیان اصلاح و تربیت، در سنین قبل از نوجوانی با شدت نظارت و کنترل در ارتباط با دوستان، همسالان و هم پیلان جدی گرفت. هزینه کردن در این مقطع، مؤثرترین رویکرد پیشگیرانه است؛ از این رو مراقبت های کنترل نظارتی پیشینی، نهادینه کردن آموزش پیشگیرانه (پیشینی و پسینی)، حذف عوامل زمینه ساز گرایش به مواد مخدر، حذف عوامل علی ارتکاب جرم، همگی از تکالیف حاکمیت و دیگر نهادهای محوری هستند که خلاصه نتایج پژوهش و پیشنهادات منتج از تحلیل داده ها در این تحقیق (مقاله) کیفی و میدانی هستند.

فهرست منابع

- احمدی، احمد. روان شناسی کودک و نوجوان، چاپ ۱۶. اصفهان: نشر صغیر، ۱۳۹۳.

- احمدی، خدابخش، جابر علیزاده، مجید رضازاده، شهلا جبریلی. «ارتباط عوامل شخصیتی و کارکرد خانواده با سلامت روان در سوء مصرف مواد». مجله دانشگاه علوم پزشکی قزوین، ۱۸، ۲ (۱۳۹۳)، ۵۹-۶۶.
- آشوری، محمد، علی حسین نجفی ابرند آبادی، حسنعلی مؤذن زادگان. دانشنامه عدالت کیفری کودکان و نوجوانان. چاپ اول. تهران: نشر نگاه معاصر، ۱۳۹۷.
- اصغری، فرهاد، صادقی، عباس، قاسمی، رضا، درگاهی، شهریار. «نقش نظارت والدینی و خودکارآمدی در هم نشینی با همسالان بزهکار و رفتارهای پرخطر دانش آموزان دبیرستانی»، پژوهشنامه حقوق کیفری، ۶، ۲ (۱۳۹۴)، ۳۴-۴۸.
- اکبری، ابوالقاسم، مشکلات نوجوانی و جوانی، تهران، نشر رشد و توسعه، ۱۳۸۷.
- الله دادی، نورالدین، ابراهیم میرزایی، مهران سلیمی پور. «واکوی کیفی بسترهای گرایش به مصرف موادمخدر». فصلنامه علمی اعتیاد پژوهی. ۱۷ (۶۸)، ۶۹-۹۴، (۱۴۰۲).

Doi: 10.61186/etiadjohi.17.68.69

- براهوئی، سائره، نجفی، محمود، طلع پسند، سیاوش، «پیش بینی رفتارهای پرخطر براساس تحول مثبت نوجوانی و سرمایه‌های روانشناختی مثبت در نوجوانان»، فصلنامه علمی اعتیاد پژوهی، ۱۷، ۲ (۱۴۰۲)، ۲۷۰-۲۴۵.

Doi: 10.61186/etiadjohi.17.69.245

- برهانی، محسن، محمدی، اقبال. «تحلیل شرط سنی مسئولیت کیفری براندیشه فایده‌گرایی و سزا گرایی، مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی»، ۲، ۵۳ (۱۴۰۲).

Doi: 10.22059/JQCLCS.2024.369803.1894

- بولک، برنا. «کیفر شناسی»، ویرایش پنجم. ترجمه علی محمد نجفی ابرند آبادی. تهران: انتشارات مجد، ۱۴۰۳.
- پورطهماسی، سیاوش، صمد زمانی و آذر تاجور. «آسیب شناسی گرایش به مواد مخدر و راهکارهای پیشگیری». دومین همایش سراسری هجوم خاموش، ۱۳۹۰.
- پیکا، ژرژ. جرم‌شناسی. چاپ ششم. ترجمه علی حسین نجفی ابرند آبادی. تهران: نشر میزان، ۱۴۰۰.
- حسین خانزاده، عباسعلی، محبوبه طاهر. «مطالعه تحلیلی ویژگی‌های شخصیتی نوجوانان بزهکار». پژوهشنامه حقوق کیفری، ۵، ۱ (۱۳۹۳)، ۳۱-۵۳.
- خالقی، سمیرا. «سنجش و ارزیابی انواع روش‌های پیشگیری از وقوع جرم». پایان نامه ارشد، حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۰.
- درویشی، صیاد، بهروز اسدالهی. «بررسی عوامل شکل دهنده رفتار جوانان درگرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی، مورد مطالعه جوانان شهر اردبیل»، فصلنامه اعتیادپژوهی، ۱۷، ۲ (۱۴۰۲)، ۳۰۱-۳۲۲.

Doi: 10.61186/etiadjohi.17.69.301

- رحمتی، زهرا، خدابخشی کولایی، آنهیتا، جهانگیری، محمدمهدی. «بررسی نقش تعدیل کننده شفقت به خود در رابطه بین تاب آوری در برابر استرس و وسوسه مصرف مواد در مردان وابسته به مواد». فصلنامه اعتیادپژوهی، ۱۵، ۲ (۱۴۰۰)، ۲۷۶-۲۵۳.

Doi:10.52547/etiadpajohi.15.60.253

- شکاری، حسین، نیما قربانی، رضا رستمی، جان فردریکسون، مریم عباسی، آسیه افتخاری. «مروری بر آمادگی به اعتیاد و نقش عوامل خودشیفتگی. تجارب شرم و الگوی دلبستگی». مجله دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد. ۳، ۳۱ (۱۴۰۲)، ۶۴۶۳-۶۴۷۱.

Doi: 10.18502/ssu.v3i13.12804

- عقدکی، فریده، فربرز صدیقی ارفعی. «نقش حمایت اجتماعی ادراک شده و خشم در پیش بینی گرایش به اعتیاد نوجوانان»، فصلنامه علمی اعتیاد پژوهی. ۱۷، ۶۷ (۱۴۰۲)، ۲۴۴-۲۲۹.

Doi: 10.52547/etiadpajohi.17.67.229

- فیض الهی، علی، بایبری، امیدعلی، «واکوی، دلایل، زمینه ها و پیامدهای مصرف مواد مخدر در بین نوجوانان، مورد مطالعه نوجوانان شهر ایلام»، فصلنامه علمی اعتیاد پژوهی. ۱۵، ۶۲ (۱۴۰۰)، ۱۴۱-۱۶۵.

Doi: 10.52547/etiadpajohi.15.62.141

- قره راهی، فهیمه، عباس رحمتی، پریسا حاج کرمی. «عوامل خانوادگی مؤثر بر نگرش جوانان نسبت به مصرف مواد مخدر: یک مطالعه کیفی». فصلنامه علمی اعتیاد پژوهی. ۱۷، ۷۰ (۱۴۰۲)، ۱۴۸-۱۲۹.

Doi: 10.61186/etiadpajohi.17.70.129

- گراوند، هوشنگ. «نقش واسطه‌ای اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل در رابطه بین هیجان خواهی و همنوایی با گرایش به رفتارهای پرخطر». فصلنامه علمی اعتیاد پژوهی. ۱۷، ۶۷ (۱۴۰۲)، ۲۵-۵۴.

Doi: 10.52547/etiadpajohi.17.67.25

- محمدزاده، فازه، پریا جنگی. «پیش بینی گرایش به مصرف مواد مخدرافیونی در نوجوانان بر اساس آشفتگی‌های روانشناختی و سلامت در خانواده». فصلنامه علمی اعتیاد پژوهی. ۱۷، ۶۹ (۱۴۰۲)، ۲۰۰-۱۸۱.

Doi: 10.61186/etiadpajohi.17.69.181

- نجفی ابرند آبادی، علی حسین. «تازه‌های علوم جنایی»، مجموعه مقاله‌ها، کتاب اول، ۱۳۹۸.

- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. گفتگو «خانواده و مسئله خشونت‌های خانگی»، مهر ۱۴۰۲.

- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. «درآمدی بر جنبه‌های مختلف سیاست جنایی در قبال موادمخدر»، مجموعه مقالات همایش بین المللی علمی- کاربردی جنبه‌های مختلف جنایی در قبال موادمخدر، جلد اول، روزنامه رسمی، اردیبهشت ۱۳۷۹.

- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. «گزارش نشست تخصصی بررسی تدابیر پیشگیری و مبارزه با فساد درحقوق فرانسه»، مهر ۱۴۰۲.

- نجفی ابرندآبادی، علی حسین. «تقریرات درس جرم شناسی»، به روز شده، مهر ۱۴۰۲.

- نیکوکار، حمید رضا، علی حسین نجفی ابرند آبادی. دانشنامه پیشگیری از جرم آکسفورد. چاپ اول، تهران: نشر میزان، ۱۳۹۴.

- هاشم بیگی، حمید، علی حسین نجفی ابرند آبادی. دانشنامه جرم شناسی. چاپ هفتم، تهران: نشر گنج

دانش، ۱۴۰۳.
- هواسی، ناهید. «شیوه‌های تربیتی خانواده و تأثیر آنها بر اعتیاد نوجوانان». چاپ ۱، تهران: نشر پروهان، ۱۳۸۳.

This Page Intentionally Left Blank